

RĪGAS PEDAGOĢIJAS UN IZGLĪTĪBAS VADĪBAS AKADEMIJA

Pedagoģijas fakultāte

Nepilna laika klātienes studijas

1. līmeņa profesionālā studiju programma

Pirmsskolas izglītības skolotājs

INGRA ZVIRGZDIŅA

**2 – 3 gadīgu bērnu adaptācijas īpatnības pirmsskolas izglītības iestādē, to
korekcija**

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītāja

Lektore, Mg. paed. Irēna Miltiņa _____

Cēsis

2014

Anotācija

Darba nosaukums. 2 – 3 gadīgu bērnu adaptācijas īpatnības pirmsskolas izglītības iestādē, to korekcija.

Darba autore. Ingra Zvirgzdiņa

Darba vadītāja. Lektore, Mg. paed. Irēna Miltiņa

Darba mērķis. Teorētiski izziņāt un praktiski vērtēt bērnu (2 – 3 gadi) adaptācijas grūtību pārvarēšanas iespējas pirmsskolas izglītības iestādē

Darba autore, pētot adaptācijas procesu

- izziņāja adaptācijas procesa jēdzienu dažādu autoru skatījumā;
- izanalizēja 2 – 3 gadīgu bērnu personības attīstības likumsakarības;
- noskaidroja bērnu uzvedības traucējuma iemeslus;
- pētīja bērnu adaptācijas procesu pirmsskolas izglītības iestādē;
- izdarīja secinājumus un izstrādāja rekomendācijas vecākiem

Tika pieņemts, ka bērna sociālā adaptācija pirmsskolā noritēs sekmīgi, ja

- vecāki un pedagogi izpratīs sociālās adaptācijas būtību;
- ievēros bērnu psiholoģiskās, fiziskās un individuālās attīstības likumsakarības;
- veidos drošības un uzticēšanās saikni attiecībās – ģimene un pirmsskolas darbinieki.

Videi, kurā attīstās bērns ir ļoti liela nozīme un pieaugušo uzdevums ir likt bērniem justies drošiem, pārliecinātiem un laimīgiem, lai kur bērns atrastos.

Lappušu skaits: 69

Pielikumu skaits: 10

Tabulu skaits: 2

Izmantotās literatūras un informācijas avotu skaits: 66

Saturs

Ievads	4
1. Adaptācijas būtības skaidrojums dažādu autoru skatījumā	6
1.1. Adaptācija kā pārejas posms sociālās vides maiņās	6
1.2. Divu un trīsgadīgu bērnu attīstības likumsakarības problēmas kontekstā.....	13
2. Cēloņseku sakarību analīze un grūtību pārvarēšanas virzieni adaptācijas periodā	21
2.1. Dažādi faktori – labvēlīgas/ nelabvēlīgas sociālās adaptācijas gaitas noteicēji	21
2.2. Pieaugušie – labvēlīgas adaptācijas sekmētāji	25
2.3. Rotaļas – adaptācijas perioda grūtību pārvarēšanas līdzekļi	30
3. Pedagoģiskais pētījums par adaptācijas īpatnību izpausmēm un korekcijas iespējām divu un trīsgadīgu bērnu grupā.....	37
3.1. Pedagoģiskajā pētījumā iekļauto bērnu uzvedības īpatnību raksturojums adaptācijas procesā.....	38
3.2. Rotaļu, dziesmiņu, dzejoļu atlase un izmantošana, ievērojot bērnu individuālās grūtības adaptācijas procesā	44
3.3. Pētījumā iegūto rezultātu analīze; ieteikumi pieaugušajiem labvēlīgas adaptācijas sekmēšanai.....	49
Secinājumi.....	54
Izmantotā literatūra un informācijas avoti	56
Pielikumi	60

Ievads

Cilvēka dzīves ritmu nosaka daudzas pārmaiņas viņa dzīvē. Tā daudzās ģimenēs, sasniedzot noteiktu bērna vecumu, veidojas diskusija, par to, vai ir pienācis laiks bērnu vest uz pirmsskolas izglītības iestādi. Vai bērns tam ir gatavs, un kā viņš spēs adaptēties jaunajā vidē.

Šajā vecumā bērns milzu soļiem progresē savā garīgajā un sociālajā attīstībā. Viņš sāk sevi apzināt kā autonomu personu un atklāj savu **Es** (Bakisa, Romēns, 1995, 79).

Ja vienā un tajā pašā vidē veidojas dažādi cilvēki, izvirzās jautājums: kas ir tas pastiprinošais faktors, kurš šo ietekmi nosaka. Dz. Meikšāne (1998, 15) min L. Vigotska atziņu, ka bērna attīstība vidē galvenokārt ir atkarīga no tā, kādās attiecībās viņš ir ar šo vidi, kā viņš to emocionāli izjūt, pārdzīvo. Pārdzīvojumā pārstāvēta gan vide, gan bērns. Vide ir to, ko bērns pārdzīvo, taču katram izjūtas ir atšķirīgas.

Gluži tāpat kā pieauguša cilvēka, tāpat arī bērna dzīvi, ļoti ietekmē viņa spēja adaptēties. Spēja adaptēties atkarīga no iedzimtiem faktoriem – temperamenta, organisma fiziskās veselības, ārējā izskata u.c. Bērna adaptācijas līmeni ietekmē līdzās esošie pieaugušie – galvenokārt vecāki. Tieši vecāki ar savu rīcību, ar to, kā sagatavo bērnu jaunajai situācijai, visvairāk stimulē viņu spēju vai nespēju iejusties tanī (Škuškovnika, 1998, 6).

Mūsdienās, sociālās adaptācijas tēma ir ļoti aktuāla, jo daudzi vecāki nespēj būt līdzās saviem bērniem, kuri uzsāk apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi. Diemžēl šobrīd ir tā, ka daudzi bērni tiek atstāti pie vecvecākiem, vai kādiem citiem ģimenes locekļiem. Tātad ir saprotams, ka bērniem jau tas vien, ka vecāki nav līdzās ir emocionāls pārdzīvojums, ja vēl tas sakrīt ar to laiku, kad bērns uzsāk bērnudārza gaitas, ir jāreķinās ar to, ka šiem bērniem sociālā adaptācija noritēs daudz grūtāk, kā citiem bērniem.

Adaptācija ir organisma piemērošanās mainīgiem vides faktoriem. Kaut arī adaptācija ir vispārbioloģisks process, tomēr cilvēkam atšķirībā no citām būtnēm, tam ir sociāls raksturs. Bērnam kā sociālai būtnei nereti jāpiemērojas mainīgajiem sociālās vides apstākļiem un jāizstrādā savas uzvedības reakcijas attiecībās ar sociālo mikrogrupu (Puškarevs, Golubeva, 1999, 62).

Bērniem, kuriem ir grūti adaptēties lielu atbalstu var sniegt skolotājs ar savu attieksmi, ar nepieciešamās vides veidošanu. Tāpat arī sociālās adaptācijas labvēlīgu norisi veicina dažādas rotaļas un rotaļlietas.

Ja bērns raud nedēļām ilgi, zaudē miegu, ēstgribu, izvairās no kolektīva. Ja bērna adaptēšanās periods pārāk ieildzis, ieteicam bērnu kādu laiku atstāt mājās.

Pētījuma objekts. Sociālā vide pirmsskolas izglītības iestādē

Pētījuma priekšmets. Labvēlīga sociālās adaptācijas norise

Pētījuma mērķis. Teorētiski izziņāt un praktiski vērtēt bērnu (2 – 3 gadi) adaptācijas grūtību pārvarēšanas iespējas pirmsskolas izglītības iestādē

Hipotēze. Bērnu sociālā adaptācija noritēs sekmīgāk, ja pieaugušie ievēros

- 2 – 3 gadīgu bērnu attīstības likumsakarības
- noskaidros bērnu uzvedības traucējuma iemeslus
- izmantos rotaļas, dziesmiņas, dzejoļus sadarbībā bērns – pieaugušais

Pētījuma uzdevumi.

1. Skaidrot adaptācijas būtību dažādu autoru skatījumā
2. Analizēt adaptācijas perioda grūtības, to cēloņseku sakarības
3. Veikt pētījumu par adaptācijas korekcijas iespējām 2 – 3 gadīgiem bērniem

Pētījuma metodes. Teorētiskā. Literatūras analīze problēmas skatījumā

Empīriskās

- vecāku anketēšana
- bērnu novērošana
- pedagoģiskās darbības realizācija
- darbības rezultātu rezumēšana

Pētījuma bāze. Pētījums notiek, X novada, X pirmsskolas izglītības iestādē. Tajā piedalās 19 bērni, vecumā no 2 – 3 gadi, no tiem 7 bērni iestājušies pirmsskolas izglītības iestādē no jauna

1. Adaptācijas būtības skaidrojums dažādu autoru skatījumā

1.1. Adaptācija kā pārejas posms sociālās vides maiņās

Došanās uz pirmsskolas izglītības iestādi bērnam ir sarežģīts laiks, zināmā mērā bērnam notiek sociāli psiholoģiskas pārmaiņas. Viņa apkārtne pilnīgi viss mainās, bērns tiek pakļauts noteiktiem uzdevumiem, situācijām un dienas ritam.

Sociālā adaptācija – pielāgošanās (arī pielāgošana) jaunai situācijai, prasībām, noteiktiem apstākļiem, kas nepārtraukti mainās; ar negatīvo, nelabvēlīgo faktoru pārvarēšanu saistīta piemērošanās videi. Adaptācija sekmē organisma darbaspēju uzturēšanu (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 8).

Sociālā adaptācija skaidrota kā cilvēka pielāgošanās sociālās sfēras nosacījumiem. Kad cilvēks pielāgojas jebkurai sociālajai videi, to sauc par socializāciju. Bieža saslimstība raksturīga bērniem, kas sākuši apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi no 10 – 12 mēnešu vecuma un kuriem ir nelabvēlīgi bioloģiskās un sociālās anamnēzes faktori. Tie ietekmē veselības stāvokli un nereti izraisa attīstības traucējumus, kuri vēl vairāk apgrūtina adaptāciju (Gailuma, 2002, 87).

Sociālā adaptācija – process un rezultāts, aktīva indivīda pielāgošanās sociālās vides noteikumiem. Dzīves darbības procesā cilvēks diezgan bieži nokļūst neparastos apstākļos (bērnam tā ir braukšana ciemos, iešana uz poliklīniku) un viņam nākas pielāgoties jauniem sev neparastiem apstākļiem.

Socializācija un sociālā adaptācija – abas šīs parādības pauž sadarbošanās procesu starp sabiedrību un personību. Tās ir savstarpēji cieši saistītas (Теплюк, 2010, 94).

Sociālā adaptācija skaidrota kā cilvēka pielāgošanās sociālās sfēras nosacījumiem, kas sevī ietver:

- adekvātu apkārtējās vides un sevis paša uztveri;
- atbilstīgu attiecību sistēmu un saskarsmi ar apkārtējiem;
- spēju strādāt, mācīties, organizēt brīvo laiku un atpūtu;
- pašapkalpošanās, pašorganizācijas un savstarpējās apkalpošanās kolektīvā prasmi;
- uzvedības izmaiņu atbilstoši citu cerībām (Gailuma, 2002, 85).

Socializācija – cilvēka garīgās būtības veidošana, pakāpieni (no dzimšanas) viņu iesaistot sabiedrības struktūrās (sociālā vidē); tas nozīmē: 1) sociālo normu; 2) darbību un spēju; 3) garīgo vērtību apgūšanu. Tikai ar socializāciju indivīds apgūst cilvēciskumu un atrod

savu vietu sabiedrībā. Visintensīvāk šis process notiek bērnībā. Priekšstati par socializāciju paredz kā sociālās vides ietekmi, tā arī indivīda aktivitāti un iedzimtās dotības attīstību. Ir uzskati (psihoanalīzē), ka socializācija ar sabiedrību, kurā stiprākā puse izspiež tieksmju priekšmetus no apziņas un ierobežo pašregulāciju. Šī teorija tika kritizēta kā vienpusīga, jo cilvēks nevar pašrealizēties citādāk, kā attiecīgā sociālā vidē. Socializācijas procesā ļoti liela nozīme ir attīstības sociālajai situācijai. Nelabvēlīgu sociālo apstākļu dēļ var veidoties antisociāla uzvedība, kurai nepieciešama sociāla korekcija socializācijas atjaunošanai (resocializācija) (Psiholoģijas vārdnīca, 1999, 136).

Socializācija ir daudzpusīgs cilvēka sabiedriskās dzīves pieredzes apguves process, kurš veido viņu par sabiedrisku būtni. Socializācijas rezultātā bērns apgūst sociālu pieredzi, kura realizējas saskarsmē un darbībā – uzvedības stereotipus, normas un sociālās vides, kurā viņš dzīvo, vērtību orientāciju (Lika, 1998, 12).

Socializācija process, kurā persona apgūst sabiedrības kultūru, sociālās normas, sociālo pieredzi un zināšanas, tradīcijas, vērtības, uzvedības un izturēšanās prasmes, lai vieglāk iekļautos (integrētos), atrastu savu vietu un spētu pilnvērtīgi dzīvot noteiktā sabiedriskā vidē, vienlaikus attīstot arī savas individuālās dotības, garīgo būtību. Visintensīvāk šis process notiek bērnībā un pusaudža gados (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 161).

Socializācijas veiksmīgums izpaužas stabilā, pozitīvā bērna labsajūtā, viņa aktivitātē, kognitīvajās vajadzībās un individuālām īpašībām sociālās situācijas attīstības uztverē.

Socializācijas procesā bērns mācās

- adaptēties sabiedriskajā vidē un pakļauties tās nosacījumiem;
- emocionāli reaģēt dažādās situācijās;
- pārdzīvot un izrādīt dažādas jūtas;
- kādā veidā izzināt apkārtējo dabas un sociālo vidi;
- organizēt savu dzīvi;
- efektīvi piedalīties starppersonu saskarsmē un kopīgajā darbībā.

Sociāli faktori ir mijattiecības ģimenē, pirmsskolas izglītības iestādē, skolā un citās sociālās grupās. Bērnu socializācija notiek audzināšanas procesā.

Cilvēks ir sociāls pēc savas dabas, līdz ar to viņam ir nepieciešamas sociālas vajadzības pēc:

- kontaktiem, cilvēciskiem sakariem, pieķeršanās;
- pašapliecināšanās – zināmas vietas ieņemšanas grupā;

- pašapziņas – savas patības izjūtas un atšķirības no citiem apzināšanās (Lika, 1998, 13).

Bērna subjektīvās socializācijas attīstība notiek, apzinoties sevi kā kādas vienotas kopības locekli, kopīgas darbības subjektu.

Bērna un vecāku pielāgošanās laiks jaunajai situācijai, jaunajām prasībām, jaunajiem pienākumiem ir adaptācijas periods. Adaptācija pirmsskolas vecuma bērna dzīvē ir iepriekšējo apstākļu saglabāšana vai daļēja saglabāšana jaunajā vidē un pakāpeniska jaunu prasību, vides, darbību apguve.

Ar pirmo ienākšanas dienu pirmsskolā sākas bērna adaptācijas periods, pierašana un iedzīvošanās jaunos neparastos apstākļos. Tas katram bērnam rada lielāku vai mazāku psiholoģisku spriedzi, kuras sekas individuāli ir ļoti atšķirīgas (Golubina, 2007, 156).

Adaptācija (lat. *Adaptatio* – pielāgošanās) – pielāgošanās dabas un sociālās vides mainīgajiem apstākļiem; adaptīvas strukturālas un funkcionālas pārmaiņas notiek gan atsevišķās šūnās, orgānos un orgānu sistēmā, gan visā organismā kopumā, t.sk. arī psihiskā darbībā. Organisms adaptējas vides apstākļiem, pateicoties mehānismiem, kas ir izstrādājušies ilgstošas sugas evolūcijas (filoģenēzes) procesā un individuālās attīstības (ontogēnēzes) laikā. Adaptācija nav pasīvs process, pakļaušanās vides apstākļiem, bet gan aktīvas kompleksas norises (tādas, kas ir virzītas uz organismam nelabvēlīgu, neadekvātu vides faktoru pārvarēšanu). Adaptācija palīdz uzturēt organisma iekšējās vides stabilitāti, nodrošina darbaspējas, maksimālu mūža ilgumu un organisma reproduktivitāti mainīgos (no adekvātiem līdz ekstremāliem) vides apstākļos (Psiholoģijas vārdnīca, 1999, 6).

S. Gailuma (2002, 85) min, N. Vatutinas atziņas par to, ka adaptācijas periodu var iedalīt trijos posmos, kas saistīts ar mazā cilvēka vajadzību izpratni un ievērošanu. R. Tonkova – Jampoļskaja – pētījusi izmaiņas veselībā adaptācijas perioda laikā. No tā, cik veiksmīgi noritējusi adaptācija, atkarīga turpmākā attīstība. S. Gailuma (2002, 85) min R. Tonkovas – Jampoļskajas atziņas par bērna adaptāciju, kuru dēvē par reakciju, kas vispilnīgāk atspoguļo pašreizējo situāciju.

Bērna adaptācija notiek visos dzīves apstākļos, jebkurā jaunā situācijā, kā arī pie sociālās vides maiņas, kurā bērnam no jauna ir jāiejūtas.

Pirmsskolas izglītības iestādes apmeklēšana ir pirmās kardinālās izmaiņas bērna sociālajā vidē. Cilvēka sociālā piemērošanās, kas veidojas visas dzīves laikā, pirmo reizi izpaužas tieši tad, kad bērna kā sociālo attiecību subjekts nokļūst no ģimenes atšķirīgā sociālā vidē (Romenkova, 2008, 28).

Sociālā vide – indivīda dzīves sabiedriskā apkārtnē; eksistences un darbības sociālo, materiālo un garīgo apstākļu kopums; noteikts sabiedrisko attiecību kopums, kurā attīstās personība (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 161).

Bērnam, uzsākot pirmsskolas izglītības iestādes apmeklējumu tiek traucētas, vismaz triju līmeņu vajadzības: **eksistences vajadzība** pēc drošības; **sociālās vajadzības** pēc piederības, pozitīva novērtējuma; **izziņas vajadzība** pēc iespaidiem, informācijas.

S. Gailuma (2002, 87) balstās uz R. Tonkovas – Jampoļskajas izteiktajām atziņām, pētot **bērna veselības stāvokļa izmaiņas adaptācijas procesā**, izdala 3 adaptācijas smaguma pakāpes.

- **Viegla adaptācija** novērojama bērniem, kas auguši sociāli labvēlīgās ģimenēs optimālos apstākļos, ir veseli, psihofiziski attīstīti un pirmsskolas izglītības iestādē sākuši apmeklēt pēc pusotra gada vecuma. Var būt īslaicīgs negatīvs emocionālais stāvoklis, kas izpaužas kā runas aktivitātes samazināšanās, nenozīmīgi uzmanības, miega traucējumi, apetītes trūkums. Parasti šīs parādības ilgst pirmās divas nedēļas.

- **Vidēja adaptācija** raksturīga vai nu veseliem mazajiem, kas auguši labvēlīgās ģimenēs un pirmsskolu apmeklē pēc pusotra gada vecuma, vai arī jebkura vecuma bērniem no sociāli nelabvēlīgām vai tādām, kurās pieļautas audzināšanas kļūdas. Lēni normalizējas bērna emocionālais stāvoklis, tāpēc viņš bieži slimo. Slimošana norit bez komplikācijām un ilgst vidēji septiņas līdz desmit dienas. Īslaicīgi var būt svara zudums un valodas attīstības traucējumi. Uzvedības novirzes normalizējas apmēram pēc mēneša.

- **Smaga adaptācija** nereti ilgst vairākus mēnešus. Bērns atkārtoti slimo, pēc tam kļūst jūtīgāks, nelabprāt atgriežas pirmsskolas izglītības iestādē. Tas negatīvi ietekmē veselību un kavē attīstību. Reizēm ir vērojami stabili uzvedības traucējumi, kas dažkārt robežojas ar neirotisku stāvokli. Var būt palēnināts fiziskās attīstības temps, valoda un psihiskās attīstības aizture.

Par labu bērna adaptāciju uzskatāma tāda piemērošanās jaunajiem sociālajiem apstākļiem, kurā notiek iekļaušanās jau iepriekš izveidotā sociālajā sistēmā: sekošana grupu noteikumiem un attiecību modeļiem, orientēšanās grupas telpās, rotaļu un pārējo resursu izmantošana (Romenkova, 2008, 29).

Nozīmīgi faktori bērnu adaptācijas normālai norisei:

- bērna vecuma un individuālo īpatnību ievērošana,

- bērna dzīves apstākļi ģimenē (savstarpējās attiecības ģimenē, attieksme pret bērnu, viņa audzināšanu; vai tika ievērots noteikts dienas rīts, vai bērns radināts pie patstāvības, vai ir izveidotas pašapkalpošanās iemaņas atbilstoši vecumam),
- sociālo vajadzību attīstības līmenis (vai ir attīstīta nepieciešamība pēc saskarsmes, kādā līmenī šī nepieciešamība apmierināta ģimenē) (Kājiņa, Aunīte, 2006, 63).

Ar adaptācijas procesu saistītas grūtības ir individuālas un atšķirīgas. **Adaptācijas procesa norisi ietekmē šādi faktori:**

- bērna individuālais nervu tips;
- pedagoga zināšanas un iejūtība;
- higiēniskie, pedagoģiskie un psiholoģiskie apstākļi;
- dzimums (zēni adaptējas lēnāk nekā meitenes);
- veselības stāvoklis un attīstības līmenis;
- vecums (visgrūtāk šķirties no vecākiem, atnākot uz pirmsskolas izglītības iestādi, ir mazajiem līdz trīs gadu vecumam);
- bioloģiskā un sociālā anamnēze (bioloģiskie faktori – mātes veselības stāvoklis grūtniecības laikā, dzemdību sarežģījumi), bērna veselības stāvoklis līdz trīs mēnešu vecumam un turpmāk līdz nonākšanai bērnudārzā;
- sociālie faktori – jaundzimušā labklājības nodrošināšana, kas atkarīga no sociālekonomiskajiem apstākļiem ģimenē;
- bērna sociālā pieredze (Gailuma, 2002, 87; 88).

Nemitīgi piemērojoties un pielāgojoties, rodas **adaptētais bērns** – tā mazā „**EGO**” sastāvdaļa, ko, pirmkārt, ietekmē vecāki. **Dabiskais bērns** dara to, ko grib, un viņam šķiet, ka tā jābūt.

Dabiskais bērns ir spontāns, enerģisks, ziņkārīgs, mīlošs, daļa no vecākiem, kas jūtas brīvi un mīl prieku. Ar dabisko bērnu darīšanas ir brīvas un viņš, ir atklāts ar citiem. Tas ir tāpat kā ar jaundzimušo bērnu, kas reaģē ar mīlestību un pieķeršanos, kad tā vajadzības ir izpildītas, un dusmīgi saceļas, ja tā nav (Enock, 2006, skatīts 23.05.2013).

Turpretī **adaptētais bērns** tiecas darīt to, ko liek vecāki, skolotāji, un sāk apzināties, ka viss var arī nebūt kārtībā.

Katrā bērņā ir gan dabiskais, gan adaptētais, bet tiem jābūt līdzsvarā. To var panākt, saprātīgi pielāgojoties sociālajai videi, apgūstot sociālās iemaņas, kas mazajam palīdz saskarsmē ar citiem cilvēkiem un dod iespēju piepildīt pašam savas sociālās vajadzības. Bērni iemācās rēķināties ar citiem.

Socializācija sākas reizē ar augļa attīstību. To nevar aplūkot atrauti no ģimenes, sociālās grupas, sabiedrības kopumā. Cilvēka dzīvē gandrīz nav tādas darbības, kura tieši vai netieši nebūtu saistīta ar apkārtējiem cilvēkiem. Socializācijas gaitu, protams, nosaka arī iedzimstošie mehānismi, nervu darbības tips un tās attīstība, tomēr noteicošais būs cilvēka pieredze, ko viņš gūst visas dzīves laikā (Špona, 2006, 36).

Liela nozīme ir prenatālā perioda, dzimšanas un pirmajam dzīves gadam bērna turpmākajā sociālajā attīstībā. Arī tas, kā bērns ir nācis pasaulē, ir nozīmīgi turpmākajai adaptācijai. Jo dabiskākas dzemdības, jo vieglāk bērns adaptējas apkārtējai videi, un tiek galā ar stresu.

Personības socializācija ir process, kurā indivīds, pastāvot ļoti plašām izvēles iespējām, apgūst uzvedības veidu. Tas lielā mērā ir atkarīgs no tuvākās sociālās grupas (ģimenes, apkārtējo vienaudžu, paziņu u.c.) tradicionālā uzvedības veida.

Bērni socializējas, vērojot un atdarinot paraugus, līdzdarbojoties, mācoties. Gūtos iespaidus bērns iekšēji pārstrādā. Būtiski socializāciju ietekmē emocionālie faktori, to iedarbība uz bērnu (Puškarevs, Golubeva, 1999, 12).

Bērnu ar labu adaptāciju psiholoģiskās īpatnības raksturo pozitīva pasaules uztvere, optimisms, augsts pašvērtējums, laba attieksme pret savām rotaļlietām un lietām. No citām īpatnībām jāatzīmē neatkarīgi no vecākiem labi attīstītu runu, spēju veidot un uzturēt attiecības ar cilvēkiem, autonomiju, savam vecumam atbilstošas pašapkalpošanās iemaņas (Romenkova, 2008, 31).

Pirmo civilizācijas ietekmi bērns saņem no sociālās mikrovides – ģimenes. Tā viņam ne vien rāda paraugus, bet vienlaikus arī cenšas to mācīt un audzināt (Zelmenis, 2000, 46).

Bērna **sociālo mikrovidi** veido viņa vecāki un citi radnieki, ģimenei tuvi cilvēki, pirmsskolas izglītības iestāde, draugi, paziņas pagalmā utt. Mikrovidē vairāk vai mazāk pilnīgi atspoguļojas makrovidei raksturīgās attiecības. Bērnu tikumisko audzināšanu ietekmē un nosaka ģimenes attieksme pret dabu, pret garīgajām, arī pret vispārcilvēciskajām tikumiskajām vērtībām, audzināšanas stils, modes, ģimenes materiālais stāvoklis utt. (Lieģeniece, 1992, 9).

Pēc I. Kreišmanes, R. Valgeres, K. Gulbes (2000, 152) atziņām **makrovide** ir lielāki cilvēku kopumi jeb lielās grupas (dažādas organizācijas, slāņi, sabiedrība ar tai raksturīgo kultūru). Gan mikrovide, gan makrovide ir sociālā vide, kurā notiek lomu apguve.

Apgūstot lomu, norisinās divi procesi:

- identifikācija – sevis identificēšana ar citiem
- lomā, imitācija – citu uzvedības atdarināšana.

Izmēģinot sevi dažādās lomās, tām atbilstošus uzvedības veidus, cilvēkam ir iespēja paplašināt savu sociālo pieredzi. Tā ļauj atklāt savu **Es** tēlu, savu personības identitāti (Kreišmane, Valgere, Gulbe, 2000, 152).

Bērns kā indivīds, kā bioloģiska būtne, bet vēlāk, kā individualitāte un topoša personība ar savām īpatnībām, kas veidojušas gan bioloģisko, gan sociālo faktoru ietekmē.

No makrovīdes un mikrovīdes bērns saņem savai psihiskajai attīstībai (arī tikumiskajai izaugsmei) nepieciešamo sociālo informāciju, bet bērna paša darbība ir nepieciešama, kā šīs informācijas iekšējās apguves līdzeklis (Lieģeniece, 1992, 9; 10).

Bērna socializāciju pirmsskolas izglītības iestādē grupā ietekmē gan bērna **Es** attīstība, gan viņa temperaments – bērna individuālo īpatnību komplekss, kas nosaka viņa psihiskās aktivitātes, uzvedības pašregulāciju. Svarīgi ir pievērst uzmanību bioloģisko funkciju regularitātei, bērna reakcijai pret jauniem stimuliem, reakciju intensitātei, kas nosaka arī adaptēšanos jaunajos apstākļos (Dzintere, Stangaine, 2007, 130).

Adaptācijas periodu ietekmē arī bērna temperaments.

Temperaments nosaka cilvēka darbības dinamiku:

- tempu (darbības ātrumu – ātrāk vai gausāk);
- ritmu (aktivitātes paisumu un bēgumu – nogurumu);
- intensitāti (slodzes, t. sk., arī savstarpējo attiecību emocionālo un lietišķo kontaktu slodzes izturības pakāpi) (Dupkēvičs, 2006, 14).

D. Dzintere un I. Stangaine min, ka V. Kaspers, S. Tomass atbilstoši izdala **trīs temperamenta kategorijas:**

„Vieglais” vai lokāmais bērns

- bioloģiskās funkcijas noris regulāri;
- pozitīva attieksme pret jaunajiem stimuliem;
- viegla adaptēšanās jaunos apstākļos (jauna vide, cilvēki, nodarbības);
- reakciju intensitāte no vājas līdz mērenai.

„Grūtais” vai problemātiskais bērns

- bioloģiskās funkcijas neregulāras;
- pārsvarā negatīvas reakcijas attieksmē pret jauniem stimuliem;
- lēna adaptēšanās pārmaiņām;
- gan pozitīvo, gan negatīvo reakciju intensitāte ļoti augsta.

„Bailīgais” vai bērns ar lēnu iesildīšanos

- reaģē uz jauniem stimuliem, ieraujoties sevī, bet ne intensīvi;

- lēni adaptējas jaunās situācijās – tikai pakāpeniski vai pēc atkārtotiem kontaktiem. Ja izmaiņas notiek pārāk ātri, tad bērns ieraujas sevī;
- attīstās bioloģisko funkciju regularitāte.

Ir bērni, kas, jau pārkāpjot grupas sliekšni, ir droši, mērķtiecīgi dodas pie bērnu grupas, lai iesaistītos kopīgās rotaļās. Citi bērni, ienākot grupā, ar interesi pēta, kā bērni grupā darbojas. Bet ir arī tādi, kas, piespiedušies vecākiem, baidās no tiem šķirties (Dzintere, Stangaine, 2007, 131).

Tieši pirmskolas vecums ir ļoti svarīgs posms bērna personības attīstībā. Šajā laikā bērns fiziski, garīgi un emocionāli sagatavojas turpmākai dzīvei.

Lai adaptācijas periods noritētu vieglāk, un bērns to pārvarētu ātrāk, skolotājiem un vecākiem ir jāapvienojas, un jārada bērna adaptācijai labvēlīgi apstākļi. Tāpat arī, lai padarītu bērna adaptēšanos pirmskolas izglītības iestādē vieglāku, un tā nekaitētu bērna veselībai, skolotājiem ir jāzina attiecīgā bērna vecumposma fiziskā un psihiskā attīstība. Protams, ne visi bērni attīstās vienādi, bet ir vidējie rādītāji, pēc kuriem gan skolotāji, gan arī vecāki var vadīties, audzinot savus bērnus. Un tieši šie vidējie rādītāji par bērna attīstību ļauj izprast, kādēļ bērns šajā vecumposmā uzvedas tieši tā, kā viņš uzvedas un, ne savādāk.

1.2. Divu un trīsgadīgu bērnu attīstības likumsakarības problēmas kontekstā

Cilvēks pasaulē nāk kā indivīds ar savām fiziskajām un psihiskajām īpašībām, kas veido viņa individualitāti. Individualitāte rodas pamatojoties uz dotumiem un īpašībām, kuras attīstās audzināšanas un mācīšanās procesā, mijiedarbojoties ar apkārtējās vides un sabiedrības sociālajiem apstākļiem.

Bērna adaptāciju pirmskolā atvieglo, bērna attīstības atbilstība vecumposmam, un vai bērns mājas apstākļos, ģimenes vidē ir gatavots sociālās vides maiņai.

Augšana un attīstība ir savstarpēji saistītas. Augšana un cilvēka fiziskā attīstība ir uzskatāma, tās sakarības ir ārēji novērojamas. Arī fiziskā un psihiskā attīstība noris vienoti. Cilvēks ir veselums, viņa ģenētiskie un dzīves aspekti nav pētāmi un izprotami atrauti cits no cita (Špona, 2006, 20).

Nevajag pieļaut bērna vienpusēju attīstību. 2 – 3 gadīgu bērnu audzināšanā galveno uzmanību vajag pievērst viņa veselības nostiprināšanai, kulturāli – higiēniskām iemaņām, runas attīstībai, kustībām, apkārtējās pasaules iepazīšanai. Liela uzmanība pievēršama emocijām un bērna jūtām, jārada viņā savstarpēji pozitīvas attiecības ar pieaugušajiem un bērniem. Šajā pat vecumā nepieciešams sākt morālo un estētisko audzināšanu (Ужегов, 2005, 34).

Vecumā no **2 – 3 gadiem** atklājas bērna individualitāte, parādās viņa temperaments, nosakās rakstura iezīmes. Tieši tāpēc par mazu bērnu var runāt kā par attīstošu personību, šajā periodā ieliekas, tādu īpašību pamati, kā kompetence, patstāvība, kreativitāte (radošums).

Noteicošais mazā personības attīstībā ir viņa dzīves sociālie apstākļi, t.i., komunikācija, mācību ietekme, kopumā dzīves organizācija, apkārtējās vides ietekme. Šajā vecumā tieši pedagoģiskā ietekme vairumā nosaka bērna attīstības līmeni. Skolotāji ievēro bērna attīstības likumsakarības ļaujot noteikt „tuvākās attīstības zonu” (Павлова, Волосово, Пилюгина, 2004, 3 – 4).

Cilvēka fiziskā un psihiskā attīstība noris vienoti. Organisma fiziskā attīstība sākas ar apaugļošanas un zigotas veidošanos un turpinās līdz fiziskam pilnbriedam, ko sasniedz jaunībā.

Tieši agrā bērnībā norisinās ļoti strauja smadzeņu attīstība, galīgi izveidojas redzes un dzirdes jušanas sistēmu smadzeņu daļas un centrālās nervu sistēmas nobriešanas process – tātad izveidojas visas tās struktūras, kuras nepieciešamas izziņas, intelektuālo un fizisko spēju normālai attīstībai (Bolotovskis, Caregorodcevs, 2006, 125).

Lai arī katrs bērns aug un attīstās neatkarītajā veidā, visi bērni iziet noteiktus attīstības posmus. To ietvaros viņiem bieži vien ir līdzīgas iezīmes, kas kopīgas daudziem attiecīgā vecuma bērniem (Hansena, Kaufmane, Volša, 1998, 41).

Labai kustību attīstībai ir liela nozīme ne tikai fiziskajā, bet arī vispārīgajā bērna attīstībā: viņš kļūst drošāks, pārliecinātāks savos spēkos, spējīgs pārvarēt bailes, izrāda saprašānu un uzstājību, lai sasniegtu nolikto mērķi (Ужегов, 2005, 39).

Divgadīgs bērns, salīdzinot ar viengadīgu, izskatās daudz vairāk attīstīts. Mazais šajā vecumā, soļojot, plaši izpleš kājas un šūpojas no vienas puses uz otru, viņš reizū reizēm ar skatienu kontrolē savu kāju kustību. Viņš var uzrāpties pa kāpnēm, prot skraidīt, bet neilgi – izturības vēl ir pamaz. Ar abām rokām turas pie balsta (Bolotovskis, Caregorodcevs, 2006, 127).

A. K. Hansena, K. R. Kaufmane, B. K. Volša (1998, 44) raksturo bērna lielo muskuļu precīzo kustību prasmes, **2 – 3 gados** bērns lēkā uz vietas abas kājas kopā, iet uz pirkstgaliem, met bumbu no miera stāvokļa uz priekšu, uzkāpj 4 – 6 pakāpienus mainot kājas, pārlec 15 cm augstam objektam, piezemējoties uz abām kājām reizē, met bumbu gaisā, virs galvas.

2 – 3 gadīgi bērni atrodas kustībā – skrien, lēkā, priecājas par savām kustībām, savu varēšanu. Pilnveidojas bērna pirkstu un roku muskuļu kontrole (Dzintere, Stangaine, 2007, 210).

Trīsgadīgi bērni jau daudz labāk notur līdzsvaru, soļojot un skrienot, kājas liek daudz tuvāk vienu otrai, viņu kustības kļūst daudz veiklākas (Bolotovskis, Caregorodcevs, 2006, 127).

Bērnu zīmējumi kļūst ar katru gadu sarežģītāki. 2 gadu vecumā bērni sāk iepazīt zīmuli. Bērni sākumā vienkārši „švīkā”, „skricelē”, velk kaut kādus rimbūlus vai vertikālas un horizontālas līnijas (Svence, 1999, 66).

Bērni droši darbojas ar vienu roku. Viņi zīmē uz papīra dažādus līkločus un cenšas kaut ko attēlot, bet smalkās motorikas vājās attīstības dēļ, tas viņiem vēl slikti padodas. Zīmējot bērns var skatīties kaut kur pavisam citur, jo vēl nemāk saistīt redzes tēlus ar zīmēšanu. Bērns tikai 2,5 – 3 gadu vecumā iemācās ar redzi kontrolēt sīkās roku kustības (Bolotovskis, Caregorodcevs, 2006, 127; 128).

Sīko muskuļu precīzo kustību attīstības rādītāji 2 – 3 gados, bērns satver 4 lielas krelles, šķir pa vienai lappusei, griež ar šķērēm, tur krītiņu ar īkšķi un pirkstiem, nevis ar visu dūri, atdarina riņķi, vertikālas un horizontālas līnijas, veltnē, dauza, spaida un plūkā māla pikuci, satver un atlaiž (krauj priekšmetus kaudzē, bāž sīkus priekšmetus spraugās) (Hansena, Kaufmane, Volša, 1998, 44).

I. Elnebija (1992, 6 – 26) raksturo bērna 7 attīstības jomas (*skat. 1. pielikumu*).

Fiziskā attīstība ir tikpat būtiska cilvēka psiholoģijas izpratnei kā personības vai izziņas attīstība. Cilvēka anatomiski fizioloģiskā attīstība bieži vien tieši proporcionāli ietekmē personības izmaiņas un attīstību (Špona, 2006, 22).

Psihologi par agro bērniņu sauc bērna attīstību no 1 līdz 3 gadu vecumam. Šim vecumam ir veltāma vislielākā uzmanība, jo šajā laikā bērna personības galvenās kvalitātes, tādas kā **ES** koncepcija, pašvērtējums, saskarsmes prasmes un iemaņas, sociālās lomas uz atdarināšanas un empātijas pamata, kā arī priekšmetu funkcionālā apguve atbilstoši sociālajām semiotiskajām nozīmēm, priekšmetu nosaukumu apguve, egocentriskās runas apguve (Svence, 1999, 62).

Garīgajai attīstībai tāpat kā fiziskajai ir savs noteikts ritms un temps, tas jāzina ikvienam. Garīgā attīstība nav jāsteidzina, daži bērni garīgi attīstās vienmērīgi, bet daudziem bērniem mainās attīstības temps (Vigule, 1998, 15).

Divos gados bērns izmantot vārdus, kā arī rīcību, lai izteiktu sevi. Bērni viegli kļūst neapmierināti, kad viņi nevar izteikties, vai nevar darīt ko grib. Viņi var parādīt spēcīgas emocijas „temperamenta iezīmes”, vai pārejoši raudāt. Viņus ietekmē arī citu cilvēku emocijas var smieties vai līdzjūtīgi raudāt (Meggitt, 2006, 68).

2 – 3 gadus veciem bērniem sāk attīstīties baiļu izjūta. Uzņemas rūpes par lellēm un atveido pazīstamas ainas – attīstās sižeta rotaļa. Strauji pieaug valodas loma, mīl runāt pa „telefonu”, ir interese par kopīgām rotaļām. (Dzintere, Stangaine, 2007, 210).

Trīs gadi, bērni parāda, ka viņiem ir iekšējās pasaules domas un ka viņi var runāt par to. Viņu zīmējumi un gleznas sāk iekļaut atpazīstamus attēlojumus, cilvēkus un lietas. Viņi tagad spēlējas ar citiem bērniem, nevis vienkārši, bet padara viņus par draugiem (Meggitt, 2006, 71).

Izzinot vecumposmu 2 – 3 gadi psihiskos procesus, darba autore izmanto I. Jurgenas „Vispārīgā pedagogija” (2002), G. Svences „Attīstība psiholoģija” (1999), V. Golubinas „Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata” (2007), I. Elnebija „Pakāpieni bērna attīstībā” (1992), G. Bolotovska, A. Caregodceva „Trīs svarīgākie gadi” u.c autoru darbus.

Šajos darbos agrās bērnības psihiskie procesi tiek raksturoti šādi:

- **uztvere** – bērns iemācās atšķirt priekšmetu formas, protams, salīdzinot tās ar pazīstamu priekšmetu formām.

Uztveres īpatnības, agrajai bērnībai raksturīgi, ka svarīgākais psiholoģiskais process, kas nodrošina apkārtējās pasaules izzināšanu, ir tiešā uztvere – tas, ko bērns redz, dzird, satausta un saož, nogaršo.

Pilnveidojoties tiešajai uztverei, pilnveidojas arī citi psiholoģiskie procesi – atmiņa, uzmanība un domāšana. Mazie šajā laikā dzīvo konkrētā brīdī uztvertajā pasaulē, viņi dzīvo „šeit un tagad”, viņi vēl neatceras pagātni, un viņus neinteresē nākotne.

Ap 2 gadu vecumu bērni sāk spēlēt elementāras loģiskās rotaļas, spēj izveidot darbības plānu spēles, rotaļas ietvaros. Ap to laiku mainās arī uztvere (Svence, 1999, 68).

Triju gadu vecumā bērni var sekot priekšmetiem, kas kustas ar dažādu ātrumu un dažādā leņķī, atšķirt horizontālās un vertikālās līnijas. Tomēr jāievēro, ka 2 – 3 gadīga bērna uztveres spējas vēl ir nepilnīgas. Redzes un dzirdes uztveres precizitāte šajā vecumā ir ierobežota ar nelieliem attālumiem. Bērns vēl nevar uztvert priekšmetu kopumā un atsevišķas tā daļas (Bolotovskis, Caregorodcevs, 2006, 140; 141).

- **atmiņa** – ar vienu vārdu bērns atceras vairākas lietas. Atmiņā labāk paliek lietas, redzētas, izrunātas, dzirdētas, kuras izraisījušas emocijas.

- **domāšana** – attīstās tikai uz sensorās izziņas pamata. Bērns uztver, iegaumē un izprot labāk to informāciju, kuru viņš iegūst caur sajūtām. Domāšanas pirmās operācijas (salīdzināšana un grupēšana) ir raksturīgas, „iekšējo shēmu”, attīstība uztverē.

- Notiek pāreja no uzskatāmi konkrētās domāšanas (izprot tikai to, ko redz, aptausta, kas ir bijis pieredzē) uz tēlaino. Uzskatāmi konkrētā jeb uzskatāmi darbīgā domāšana bērniem šajā vecumā dominē – bērns uztver, iegaumē un izprot labāk to informāciju, kuru viņš iegūst caur sajūtām – redz, dzird, pagaršo, aptausta, viņš vēl nespēj abstrahēt un vispārināt (Svence, 1999, 69).

- **vadošā darbība** – priekšmetu manipulācija. Spēja koordinēt kustības vienlaikus ar kādu ķermeņa daļu un priekšmetu, piemēram, satvert zīmuli un to vadīt.

- Priekšmetiska darbība ir vadošā, ja tā prasa un nodrošina attīstību visās pārējās bērna dzīves jomās: uzmanības, atmiņas, runas, uzskatāmi – darbīgo un uzskatāmi – tēlaino domāšanu.

- Turklāt, darbojoties ar priekšmetiem, bērns jūt savu patstāvību, neatkarību, pārliecinātību savos spēkos, kas ir ļoti svarīgi viņa personības attīstībai.

- **uzmanība** – bērna uzmanību var piesaistīt 6 – 8 minūtes. Uztver mūzikas ritmu, veic atbilstošas kustības.

- **runa** – laiks no 1 – 3 gadiem ir pats **labvēlīgākais bērna runas attīstībai**. Jau 3 gadu vecumā bērns iemācās izrunāt visas dzimtās valodas skaņas, tāpēc tieši šajā vecumā viņš pārstāj lietot izkropļotus, izmainītus vārdus un to fragmentus, kā tas ir noticis līdz šim.

No 2 gadu vecuma bērnam ir aktīva interese par visu. Viņš visu grib zināt, visu grib aptaustīt, ieraudzīt, saklausīt, – tas ir kāpēcīšu vecums. Taču 2 gadu vecumā pasīvais vārdu krājums ir lielāks nekā aktīvais – tas ir 3 reizes lielāks nekā aktīvais. Vārdu bērns uztver kopā ar žestiem, mīmiku, pantonīmu, balss intonāciju.

1,5 gadu vecumā bērns apguvis apmēram 30 – 100 vārdu, bet lieto mazāk. Pēc 1,5 gadu vecuma seko lēciens runas attīstībā; pēc 2 gadu vecuma bērns jau zina 300 vārdus, 3 gadu vecumā – 1500 vārdu.

Runas attīstību šajā vecumā saista ar saskarsmi. Bez saskarsmes runa nevar attīstīties (Svence, 1999, 65).

Pamatojoties uz A. Olenberg atziņām (skatīts 02.05.2013), 2 – 3 gadīgu bērnu vārdu krājums, tiek iedalīts:

2 gadi: vārdu krājumā ap 100 – 200 vārdi, runā vārdus un frāzes no trim vārdiem;

2,5 gadi: ap 500 vārdi, vārdu krājumā, lieto valodu, runājot par sevi, pirmo reizi izmanto vietniekvārdus „es”, „mani”, „tu”;

3 gadi: bērna valoda tekoša un droša, runu vada ar vārdiem un ir ieinteresēts apgūt jaunus vārdus.

2 – 3 gadi ir tas vecums, kad bērns jau risina dialogu ar pieaugušajiem. Viņš uzdod jautājumus un uz tiem atbild, un tas parasti notiek pieaugušā un bērna kopējās darbošanās laikā (Bolotovskis, Caregorodcevs, 2006, 140).

Runas attīstība, bērns 2 – 3 gados savieno vārdus veidojot teikumu ar 2 – 4 vārdiem, uzdod jautājumus, kas sākas ar „**kas?**” un „**kur?**”, izsaka noliegumu (piem., nevaru atvērt), atbild uz vienkāršiem jautājumiem, kas sākas ar „**vai; kas tas ir; ko**”, prasa, lai apmierinātu savas iegribas un vajadzības, lieto lietvārdus daudzskaitlī (Hansena, Kaufmane, Volša, 1998, 44).

Tāpat vecumā no 1 – 3 gadiem bērns pamazām apgūst lietu nosaukumus, krāsas, vārdu pamatnozīmes, fonētisko un egocentrisko runu.

- **psihes jaunveidojums** – psihē attīstās runa un darbīgā domāšana. Pašapziņas attīstība. Pirmo reizi pasaka „**Es pats**”.

ES koncepcijas attīstība saistīta ar spēju: pastāstīt par citu cilvēku uzvedību; apzināti ietekmēt citu cilvēku uzvedību; pastāstīt par savu darbību; pazīt sevi (spogulī); būt patstāvīgam; ar sava īpašuma apziņu; ar empātiju; ar 2 – 3 gadu krīzi.

Pašapziņa ir īpašs psiholoģisks veidojums, kas ļauj cilvēkam apzināties sevi kā darbības subjektu un objektu, īpašs iekšējais spogulis, ar kura palīdzību cilvēks nosaka savu vietu pasaulē (Romenkova, 2008, 17).

Trīsgadīgo krīze ir laiks, kad bērns „atdalās no pieaugušā”. Šo laiku var pat nosaukt par bērna personības veidošanās periodu. Vecākiem tas ir grūts laiks. Tomēr viņu uzvedība trīsgadīgo krīzes laikā lielā mērā nosaka to, kāds izaugs viņu bērns: pasīvs vai aktīvs, uzņēmīgs un neatkarīgs vai kautrīgs, bez ticības saviem spēkiem.

Vecākiem, arī skolotājiem ir jāsaprot, ka arī pašam bērnam šajā vecumā ir grūti. Viņa tiekšanās pēc patstāvības nebūt nelikvidē nepieciešamību pēc drošības izjūtas. Un tādēļ bērna iekšējam komfortam ir pilnīgi nepieciešama pieauguša cilvēka labvēlīga klātbūtne un ierasti apstākļi. Tāpat no tā visa var secināt, ja bērns sāk apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi laikā, kad notiek šī krīze, viņa adaptēšanās periodu, tā padara vēl grūtāku un prasa lielāku uzmanību no iestādes personāla puses.

Bērna attīstība notiek ne tikai apkārtējās pasaules iepazīšanas virzienā, lielā mērā tā ir vērsta arī uz **sevis izzināšanu**. Šajā vecumā viņi sāk apzināties savu piederību pie noteikta dzimuma, saprast, kas ir labs un kas ir slikts, ko drīkst darīt un ko nedrīkst. Viņiem parādās pilnīgi jaunas īpašības: lepnums, vainas apziņa, kauns un apmulsums.

2 – 3 vecumā bērnam ir raksturīgs **egocentrisms** – spēja saprast un pieņemt tikai vienu viedokli, tas ir, savu. Bērnam galvenais ir paša personība, paša skatījums uz pasauli un

tajā esošajām lietām, viņš vēlas izjust savas personīgās jūtas un emocijas, vēlas domāt pats (Bolotovskis, Caregorodcevs, 2006, 160, 164).

Tieši bērniem piemītošā egocentrisma dēļ viņu savstarpējās attiecības 2 – 3 gados ir nevis sadarbība, bet drīzāk „darbība līdzās”. Viņi spēlējas blakus, taču katrs dara kaut ko savu, tikai pa retam uz īsu laiku pievienojoties spēļu biedra darbībām. Viņu kontakti ir īslaicīgi, mazsaturīgi un bieži konfliktējoši. Bērns ļoti grib biedroties ar citiem bērniem, bet viņš vēl nespēj pārvarēt egocentrismu, vienoties par spēles noteikumiem. Tomēr bērnam obligāti ir jābiedrojas ar vienaudžiem, jo tieši dažādu uzskatu sadursme viņam rada izpratni par to, ka var eksistēt arī citādi uzskati, un veicina „atvadīšanos” no egocentrisma.

Nedrīkst aizmirst, ka bērns mācās ne tikai ar galvu, bet arī ar visām maņām. Būtu bīstami, ja priekšroku dotu vienam pašam realitātes apguves veidam – intelektuālajam, citus atstājot novārtā (Bakisa, Romēns, 1997, 83).

Bērns priecājas par sevi, par savu varēšanu, prasmēm. Ir emocionāls, viņam aizvien nepieciešamas rotaļlietas, ko var apmīļot – mīksti dzīvnieki, lelles. Labprāt vingrina savas acis un rokas, liekot un pārliedzot rotaļlietas, tādēļ nepieciešams konstruēšanas materiāls, smiltīs spraužamas rotaļlietas. Sāk rotaļās atdarināt pieaugušos, vēlas pārgērbties. Tam nepieciešamas arī lelles, leļļu ratiņi, cepures, lakatiņi (Dzintere, Stangaine, 2007, 210).

„**Simboliskās darbības apguve**”, kura arī ir saistīta ar runas, domāšanas, atmiņas, uztveres, iztēles attīstību. Tā veidojas rotaļu procesā uz atdarināšanas refleksa bāzes. Un tieši rotaļai ir liela nozīme bērna adaptācijas periodā ar tās palīdzību ir iespējams atvieglot bērna adaptēšanos pirmsskolas izglītības iestādē.

Ap 2 gadu vecumu bērni dažādām lietām sāk piešķirt simbolisku jēgu – nozīmes, kuras neatbilst, to adekvātajai semantikai, bet balstās un līdzības vai iztēles bāzes. Psiholoģijā šīs darbības ir nosauktas **par semiotiskajām vai simboliskajām darbībām**.

Bērni 1 – 3 gadu vecumā vispirms atklāj priekšmetu sociālo lietojumu. No 2 gadu vecuma bērns ar rotaļlietām sāk atdarināt pieaugušo darbības, bet jau no 3 gadu vecuma bērni pāriet un simboliskajām darbībām – rotaļlietas pakļauj kādai iztēles idejai.

Īpaši nozīmīgas ir lomu un sižeta rotaļas. Tajās bērni pauž savu sociālo pieredzi un iztēli. Arī savus iekšējos konfliktus bērni risina ar lomu un sižeta rotaļu palīdzību. Spēlēs un rotaļās bērns pauž arī paškontroles prasmes un iemaņas.

Rotaļas saistās arī ar saskarsmes prasmju un iemaņu apguvi. Par jaunveidojumu var uzskatīt to, ka bērni šajā vecumā sāk apgūt rotaļāšanos kopā ar vienaudžiem, kā, piemēram, ejot rotaļās, rotaļājoties līdzās.

Ap 3 gadu vecumu, kad bērns jau zina, ko sagaidīt no tā vai cita cilvēka, izveidojušās jau vismaz divas shēmas – „pieaugušais” un „bērns”, un bērns sāk rotaļāties kopā ar citiem bērniem.

Darbošanās ar dažādiem priekšmetiem palīdz bērnam apjaust savas spējas kaut ko paveikt jau bez pieaugušā palīdzības. Rodas pirmā patstāvības izjūta.

Rotaļās attīstās ne tikai saskarsmes prasmes un iemaņas, bet turpina attīstīties arī uztvere, atmiņa un domāšana (Svence, 1999, 67).

Spēja iesaistīties rotaļās ar citiem ir viena no bērna attīstības īpatnībām, kas ietekmē bērna adaptācijas procesu. **Mazie tiecas rotaļāties otra tuvumā, nevis viens ar otru.** Attiecības ar vienaudžiem ļauj apgūt un vingrināt valodu un sociālās iemaņas. Ja bērns ir atklāts, draudzīgs un aizrautīgs, viņam ir lielākas sociālās iespējas, nekā kautrīgam un pasīvam vienaudzim. Mazie, kuri ir komunikabli, droši jūtas gan ar vienaudžiem, gan ar pieaugušajiem un ir pārliecināti par savām spējām.

Vecumā 2 – 3 gadi mazā uzvedība ir pretrunīga, viņš kļūst ietiepīgs. Mazos nodarbina pretruna – saturēšana – atlaišana, viņš vēl nespēj aptvert jaunās iespējas, kas pavērušās. Pieaugušajam šajā laika periodā jāpieņem jebkādas bērna emociju izpausmes.

Darba autore secina:

- katrs cilvēks ir cieši saistīts ar socializācijas procesu. Visintensīvāk šis process notiek bērnībā. Socializācijā paredz sociālās vides ietekmi, kā arī indivīda aktivitāti un iedzimtās dotības attīstību. Socializācijas rezultātā bērns apgūst sociālu pieredzi, kura realizējas saskarsmē un darbībā – uzvedības stereotipus, normas un sociālās vides, kurā viņš dzīvo, vērtību orientāciju. Mainoties sociālajai videi, izmainās bērna ikdiena, viņš mācās pareizi izturēties, emocionāli reaģēt dažādās situācijās, pārdzīvot un izrādīt dažādas jūtas, tādā veidā bērns mācās izzināt apkārtējo dabas un sociālo vidi, adaptēties sabiedriskajai videi un tās nosacījumiem, organizēt savu dzīvi, efektīvi piedalīties starppersonu saskarsmē un kopīgajā darbībā.

- vecumā 2 – 3 gadi bērni ir fiziski labi attīstīti, viņi jau var skriet, lēkt, spert – šajā vecumā, jau notiek droša darbošanās ar rokām, bērnu kustības kļūst daudz veiklākas. Šī agrās bērnības vecumposma svarīgākais psiholoģiskais process ir tiešā uztvere – tas, ko bērns redz, dzird, satausta, saoj un nogaršo, šis process nodrošina apkārtējās pasaules izzināšanu. Pilnveidojoties tiešajai uztverei, pilnveidojas arī citi psiholoģiskie procesi – atmiņa, uzmanība, domāšana. Laiks no 1 – 3 gadiem ir pats labvēlīgākais bērna runas attīstībai. Šim vecumam piemītošā egocentrisma dēļ savstarpējās attiecības ir nevis sadarbība, bet drīzāk „darbība līdzās”, viņu kontakti ir īslaicīgi, mazsaturīgi un bieži konfliktējoši.

2. Cēloņseku sakarību analīze un grūtību pārvarēšanas virzieni adaptācijas periodā

2.1. Dažādi faktori – labvēlīgas/ nelabvēlīgas sociālās adaptācijas gaitas noteicēji

Zinātnieki atzīmē, ka adaptācijas grūtības paaugstina saslimstības risku, rodas izmaiņas bērna uzvedībā. Svarīgi ir, kā organizē adaptāciju, kā ģimene sagatavo bērnu pirmsskolas izglītības iestādes apmeklēšanai.

Lai adaptācijas process būtu veiksmīgāks, svarīgi jau tā sākumā izzināt katra bērna pašizjūtu un vajadzības. Tikai tad, ja pedagogs spēj nodrošināt katra audzēkņa individuālās vajadzības un vecāku intereses, var veidoties pozitīva saskarsme ar bērnu un viņa vecākiem (Gailuma, 2002, 103).

Lai bērna adaptācija noritētu veiksmīgi, ir jābūt apmierinātām visām vajadzībām. L. Dubkēvičs (2006, 28), pamatojoties uz A. Maslova atziņu, personības vajadzību hierarhijas teorijas, personības vajadzības iedala šādi:

1. fizioloģiskās vajadzības
2. drošības vajadzības
3. mīlestības un piederības vajadzības
4. pašcieņas vajadzības
5. pašīstenošanās vajadzības.

Grūtāk adaptēties sociālajā vidē ir ļoti aktīviem un valdonīgiem bērniem, kā arī ļoti jūtīgiem bērniem. Ja bērns ir aktīvs, ģimenē radīs būt noteicējs, viņam var būt grūti pieņemt, ka pirmsskolā tā vairs nenotiek. Savus noteikumus izvirza gan skolotāja, gan citi bērni, un viņš var nebūt vienīgais vadītājs. Tad ļoti liela nozīme ir vecāku un skolotājas sadarbībai, lai palīdzētu bērnam atrast grupiņā savu vietu, turklāt darīt to bez valdonīguma un agresijas.

Savukārt, ja bērns ir jūtīgs, kluss, noslēgts, kautrīgs, bailīgs, vērojošs, viņš nevēlēsies šķirties no māmiņas, jūtīgāk reaģēs uz vecāku un skolotājas izturēšanos. Tad jāmeklē nodarbes, ar ko bērnu ieinteresēt, kā iedrošināt un iemācīt draudzēties. Arī jūtīgam bērnam jāiemācās kontrolēt savu jūtīgumu, tāpēc viņš nav vairāk žēlojams. Taču abos gadījumos tās ir prasmes, ko bērns nevar apgūt citādi, kā vien esot kontaktā ar vienaudžiem.

Izzinot bērnu saskarsmes īpatnības adaptācijas procesa sākumā, īpaša uzmanība pievēršama šādiem aspektiem:

- bērna emocionālajam stāvoklim, kas liecina par viņa labizjūtu. Tas mēdz būt dažāds – mierīgs, līdzsvarots, piesardzīgs, priecīgs, vienaldzīgs, skumjš u. c.;

- mazā aktivitātēm, kas cieši saistītas ar viņa emocionālo stāvokli. Ienākot rotaļu grupā viņš var sākt rotaļāties viens vai arī ar citiem bērniem, sarunāties, darboties ar priekšmetiem, stāvēt un skatīties;

- attieksmei pret bērniem un pieaugušajiem, tā mēdz būt ieinteresēta, neitrāla, negatīva;

- valodai, kas palīdz bērnam sadarboties, izteikt savas izjūtas. Daži adaptācijas procesa sākumā nerunā (klusē), citi piedalās pieaugušo un vienaudžu sarunās, patstāvīgi spriež;

- audzēkņu vajadzībai pēc saskarsmes, kas izpaužas kopīgās darbībās ar pieaugušajiem, mazāk ar bērniem (Gailuma, 2002, 103).

1. Faktori, kas traucē bērnam adaptēties

Pēc A. Jericjanas, V. Belousovas atziņām, (skatīts 22.03.2013) **bērniem var traucēt adaptēties:**

- **pārāk strauja pirmsskolas izglītības iestādes apmeklēšanas uzsākšana.** Parasti iestādes vadītāja jaunu bērnu ierašanos organizē tā, lai tie ienāktu pakāpeniski. Jaunākajiem bērniem vajadzētu būt pirmajiem – lielākā daļa pirmsskolas izglītības iestādes atsāk darbu augusta vidū, tad arī vajadzētu nākt mazākajiem bērniem. Pakāpeniski viņiem pievienojas pārējie. Arī grupā pavadāmo dienas daļu vajadzētu paildināt pakāpeniski. Neatkarīgi no vecuma nebūtu prātīgi mazo uzreiz atstāt pirmsskolas izglītības iestādē visu dienu. Pirmās dienas bērnu var atstāt līdz diendusai, pēc tam nākt pakaļ uzreiz pēc diendusas un tikai pēc nedēļas vai divām mazo var atstāt pilnu dienu. Ja mazais jau agrāk izrādījis vēlmi palikt grupā ilgāk, tā jārespektē;

- **nereti mazie ir gražīgi no rītiem, jo nav kārtīgi izgulējušies.** Pirmajā mēnesī īpaši grūti būs bērniem, kuri pieraduši iet gulēt vēlu un vēlu arī celties. Ja vecāki pie jaunā dienas rīta nav radinājuši jau vasarā, atliek vien bruņoties ar pacietību un gaidīt, līdz mazais pieradīs iet gulēt agrāk un celties agrāk. Svarīgi dienu iesākt mierīgi, bez steigas. Nebūs prātīgi ļaut mazajam ilgāk gulēt un pēdējā mirklī izraut no gultas, pusaizmigušu vest uz dārziņu. No brīža, kad mazo modina, līdz pirmsskolas izglītības iestādes durvju atvēršanai var paiet pat pusotra stunda, taču rīts izdodas nesteidzīgāks un mazais ir mierīgāks;

- **pārāk ilga atvadīšanās.** Vecākiem jāpierod pie domas, ka bērnam daudz vieglāk (un arī pašiem vecākiem) atvadīties, ja to dara mīļi, bet nevelkot garumā – mīļš apskāviens un buča, māmiņa vai tētis apsola, ka pēc diendusas nāks pakaļ, jaukas dienas

vēlējums, un viss. Tētis vai māmiņa iet prom. Jo garāka ievilksies atvadīšanās, jo vairāk bērns raudās un nelaidīs vecākus prom;

- **nereti vecāki, darbos aizkavējušies, dienas beigās aizmirst parunāt ar skolotāju** par mazā dienas gaitām, veismēm un neveismēm, vēlmēm un vajadzībām. Izrunāties ar skolotāju ir svarīgi ne tikai pirmajā mēnesī, bet arī turpmāk. Parunājoties ar skolotāju, var uzzināt, kā bērnam klājas, vai viņam vajadzīga palīdzība, vai mazo kas satrauc. Sagatavot bērnu pirmsskolas izglītības iestādei nav viegli, tas ir īsts nervu pārbaudījums gan bērnam, gan vecākiem.

2. Faktori, kas veicina bērnu adaptāciju

Veiksmīgu adaptācijas norisi būtiski **ietekmē vide**, kurā bērns atrodas. Fiziskajai videi jābūt siltai, mīkstai, mājīgai – mākslīgi tuvinātai mājas apstākļiem. Tajā bērns var atrast savu vietu, viņam tiek radīta piederības, drošības izjūta, uzticība, neatkarība, tiesības izteikt savu viedokli, pabūt vienatnē utt. bērns savā darbībā kļūst patstāvīgs, apzinās savu „Es”, sāk pretstatīt to pārējiem cilvēkiem (Gailuma, 2002, 107).

Lai bērns veiksmīgāk iejustos pirmsskolas izglītības iestādē, ir dažas prasmes, kas viņam jau būtu jāprot. K. Damškalne (skatīts 04.11.2013) min psiholoģes D. Zandes atziņas, uzskaitot šīs prasmes. Tās ir šādas:

- **Podiņmācība un personīgās higiēnas prasmes.** Ieteicams, lai bērns ietu uz podiņu vai vismaz ir sācis mācīties podiņmācību.

Ja mazais prot iet uz podiņu, ir svarīgi, ka bērns jūtas pārliecināts par savām spējām. Ir svarīgi, vai viņš var doties uz tualeti viens, vai viņš prot nomazgāt rokas un tās noslaucīt, vai viņš prot uzvilkt biksītes.

Turklāt, lai gan pirmsskolas izglītības iestādē parasti ir noteikts laiks, kad bērni tiek aicināti pasēdēt uz podiņa, jāiedrošina bērnu pašam pateikt, ka viņam vajag uz tualeti.

- **Bez māmiņas pirmsskolas izglītības iestādē.** Tiem bērniem, kuri dienas pavadījuši pa mājām, atvadīšanās no māmiņas varētu būt diezgan problemātiska. Daudz vieglāk pierast pirmsskolas izglītības iestādē būs tad, ja bērns būs pieradis palikt ar kādu citu.

- **Patstāvīga ēšana.** Tā kā pirmsskolas izglītības iestādē ir daudz bērnu, patstāvīga ēšana ir vitāli svarīga. Protams, neviens ar tukšu vēderu nepaliks, tomēr būtu lietderīgi, ka bērns prastu ēst ar karoti un / vai dakšīņu. Arī tas viņam ļaus justies drošākam un pārliecinātākam par sevi.

Jāļauj bērnam kļūt patstāvīgākam – pašam darboties ar karoti, krūzīti, uzvilkt cepurīti vai apaut sandales. Pašapkalpošanās prasmes atvieglās iejušanos pirmsskolas izglītības iestādē.

Galvenie socializētāji ir bērna vecāki vai personas, kas tos aizstāj. Bērns saprot, ka ir atsevišķa būtne, ka ārpusaules objekti eksistē neatkarīgi no tā, vai viņš to uztver vai nē, iegūst iespēju paturēt atmiņā priekšmetu tēlus, apzināt sevi kā darbības subjektu, sāk ar gribas palīdzību kontrolēt savu uzvedību. Vecāki rada koordinātes bērna uzvedībai telpā un laikā, kā arī nosaka uzvedības sociālos parametrus, ko drīkst, ko ne, kas ir labi, kas ir slikti, primārās sociālās normas. Bērns iemācās runāt, apgūst zīmes un simbolus, ja vecāki ir saprotoši un taktiski, bērnā veidojas pastāvība un neatkarības izjūta (Pļaveniece, Škuškovnika, 2002, 27).

- Svarīgas ir bērna **pašapkalpošanās iemaņas un higiēnisko normu ievērošana**. Bērnam pašam jāzina, kad un kāpēc jāmazgā rokas, kad jālieto kabatas lakatiņš, kā jāsakārto sava darbavieta, ko nozīmē jēdzieni „sakārtots”, „glīts” (Kaņepēja, 2012, 11).

Vecāku audzināšanas stils, kurā ietverts viņu pasaules uzskats. Pieaugušo pozitīva attieksme pret bērnu veicina radošo darbību, savu iespēju apzināšanos, paaugstina viņa pašnovērtējumu un dod pozitīvus darbības rezultātus.

- Lai bērns būtu drošs mijiedarboties vidē, viņam jāapgūst: **verbālā saskarsme** – vārdi, frāzes, literārā valoda, tehniskā leksika, utt. **neverbālā saskarsme** – pozas, žesti, intonācija, acu kontakts, mīmika, pauzes utt.

Tāpat arī bērnam ir jāprot kontrolēt savas **emocijas** gan pozitīvās, gan negatīvās, viņam jāamāca tās nosaukt un izskaidrot. Izprotot savas emocijas un pārvaldot tās, bērns ātrāk spēj tikt galā ar jaunu, neierastu situāciju, šajā gadījumā, ar ierašanos, pirmsskolas izglītības iestādē.

Lai notiktu veiksmīga mijiedarbība un prasmju apgūšanas process, ir ļoti svarīgi apgūt savstarpējo uztveri un sapratni, kas ir empātija, refleksija.

Palīdzot bērnam attīstīt sevi šo prasmi, izprast otra cilvēka emocionālo stāvokli un situāciju, pieaugušie palīdzēs viņam uzlabot attiecības ar cilvēkiem (Engere, Gleške, Kvjatkovska, Šulce, 2004, 51; 52).

Ģimene ir viena no pirmajām izglītojošajām institūcijām, kurā bērns apgūst sociālās prasmes. Kaut gan bieži vien vecāki uzskata, ka pirmsskolas vecuma bērni ir par mazu, lai apgūtu sociālās prasmes. Ir ļoti svarīgi jau šajā vecumposmā sarunāties ar bērnu, darboties kopīgos pasākumos, ļaut bērnam palīdzēt pieaugušo darbos, apmeklēt dažnedažādus pasākumus utt. Kā zināms, tad bērnam nav savas pieredzes, līdz ar to, viņš atdarina savus

vecākus un skolotājus. Tikai atdarinot, bērnam ir iespēja ar pieaugušo palīdzību papildināt savu pieredzi.

Visa bērna dzīve atkarīga no ideāla, kādu tas pārņem no saviem vecākiem, ja ideālu iznīcina, tad zūd arī viss pārējais – tikumība, uzvedība, pilnīgi viss. Absolūta uzticība pieaugušajam ir audzināšanas pamats (Vigule, 1998, 15).

Lai stresam par jaunajiem apstākļiem, nepievienotos grūtības pielāgoties jaunajai dienas kārtībai, vecākiem būtu bērns jāpieradina celties, noteiktā laikā. Tālāko dienas ritu arī vajadzētu pielāgot tam, kas sekos septembrī – noteiktos laikos ieturēt brokastis, pusdienas, launagu, iet gulēt pusdienlaiku.

Ja bērns ir ļoti nedrošs, iespējams, ka viņam palīdzēs uz pirmsskolas izglītības iestādi līdzīgu paņemta lietiņa no mājām. Tā var būt mīļa spilvendrāna, lācītis vai lelle. Vienīgi šo mantu līdzņemšana jāaskaņo ar skolotāju (Kozlovska, 2009, skatīts 12.04.2013).

Svarīgi, lai pieaugušie, kā mājās, tā arī pirmsskolas izglītības iestādē, neaizmirstu tradīcijas, pasaku lasīšanu kā dienas gaitā, tā arī pirms gulētiešanas.

2.2. Pieaugušie – labvēlīgas adaptācijas sekmētāji

Pirmais, kas nepieciešams, lai notiktu adaptācija vispār, ir mijiedarbība. Savstarpējā mijiedarbība, vecāku un pedagogu, pedagogu un audzētāju, audzētāju un vecāku starpā.

Skolotājam saskarsmē ar bērnu nepieciešama empātija, labestība, pacietība, asprātība un humors, mīlestība un ticība. Nepieciešams fizisks kontakts, neviltota uzmanība, prasme klausīties, prasme novērtēt bērna darbību.

Mijiedarbība – saskarsmes interaktīvā puse – savstarpēji saistīta ietekme, kad vienas puses izturēšanās kalpo par stimulu otras puses reakcijai un otrādi. Saskarsmē, sevišķi pedagoģiskā procesa laikā, ir svarīgi apmainīties ne tikai ar informāciju, bet arī organizēt un plānot kopīgu darbību (Pļaveniece, Škuškovnika, 2002, 104).

Pamats stiprām saitēm ar bērnu ir nesavtīga mīlestība. Tikai tāds mīlestības veids var nodrošināt bērna spēju vispusīgu un pilnvērtīgu attīstību, pasargāt bērnu no tādām izjūtām kā bailes, aizvainojums, nedrošība.

Domājams, ka bērns būs īsti disciplinēts tikai tad, ja pieaugušo attiecību pamatā pret viņu būs nesavtīga mīlestība. Bez tās nav iespējams ne izprast bērna uzvedību, ne arī zināt, kā tikt galā ar viņa uzvedības pārkāpuma gadījumā (Kempbels, 2004, 26).

Mīlestībai jābūt galvenajai saiknei attiecībās ar bērnu, citādi viss pārējais kļūst neparedzams, sevišķi viņa attieksme pret pieaugušajiem un viņa uzvedība (Kempbels, 2007, 56).

M. Pļaveniece, D. Škuškovnika (2002, 118; 119) min Ē. Fromma atziņu, viņš par mīlestības pamatparametriem uzskata rūpes, atbildību, cieņu un zināšanas.

Mūsdienu **mīlestība** pret bērnu tiek izteikta ar pieaugušo izturēšanos – ar to, ko pieaugušie saka un dara. Bet tam, ko dara pieaugušie, ir nesalīdzināmi lielāka nozīme. Bērnu daudz vairāk iespaido darbi nekā vārdi.

Bērna ikdienā un tai skaitā arī adaptācijas periodā liela nozīme ir bērna emocijām, kuras, atkarīgas no pieaugušā darbības.

Mīlestību bērnam var apliecināt četros veidos: ar skatienu – **acu kontaktu, ar fizisku – roku kontaktu, ar uzmanības pievēršanu un disciplīnu.**

Tā kā, pieaugušais ir labvēlīgas adaptācijas sekmētājs, viņam ir **jāpauž pret bērnu nesavtīga mīlestība**, jāizrāda, bērnam neviltota uzmanība. Ja pieaugušais, pēc iespējas dažādākajos veidos, uzturēs emocionālo kontaktu ar bērnu, tad bērna adaptācija noritēs veiksmīgāk, un būs mazāka iespēja traumēt bērna psiholoģisko un fizisko attīstību.

Acu kontakts ir izšķirošais, ne tikai nodibinot attiecības ar bērnu, bet arī apmierinot tā emocionālās vajadzības. Acu skatiens ir pirmais, ar ko tiek apliecināta mīlestība – un sevišķi jau bērniem (Kempbels, 2004, 32; 33).

R. Kempbels (2004, 38), veicot pētījumus secina, ka ar **acu kontaktu un fizisko saskarsmi** skolotājam izdodas mazināt bērna bailes un saspringtību, palielināt viņa drošības izjūtu un pašapziņu. Savukārt drošības izjūta un pašapziņa veicina domāšanas un uztveres attīstību.

Pie fiziskās saskarsmes var pieskaitīt **ciešu skāvienu terapiju**, kura ir nepieciešama kā bērniem, tā vecākiem.

R. Špalleka (2002, 66; 67) min, skāvienu terapija samazina dvēseles ievainojumus un aktivizē zudušo mīlestību, tā padara vājākus zemapziņā savāktos dažādu apjomu pāri darījumus gan bērna, gan vecāku dvēselē.

Ja uzmanība netiek pievērsta vai tiek pievērsta pavirši, bērns kļūst nedrošs, un līdz ar to tiek kavēta viņa emocionālā un psihiskā attīstība (Kempbels, 2007, 63).

Pieķeršanās attiecībās vecāki ir tie, kas bērnā rada drošības izjūtu. Aizsargātība savukārt sekmē bērna personības attīstību un veido viņa dzīvotspējas noturīgumu (Vecgrāve, 2002, 72).

Pārlietu spēcīga bērnu pieķeršanās vecākiem var radīt nelabvēlīgu adaptāciju, tādēļ skolotājam vajadzētu radīt apstākļus – smaids, bērna ņemšana rokās, kad viņš raud, lai veidotu bērna pieķeršanos citam pieaugušajam.

Ja vecāki pareizi šķiras no bērna, tad šķiršanās bērnam var nostiprināt drošo pieķeršanos. Ir svarīgi, lai vecāki no bērna vienkārši nepazūd, bet izveido šķiršanās rituālu (Vecgrāve, 2002, 104)

Tikpat svarīga kā mīlestība ir arī disciplīna. Mīlestība un disciplīna nav atdalāmas viena no otras. Bērna audzināšanā disciplīna nozīmē veidot bērna prātu un raksturu tā, lai viņš kļūtu par savaldīgu un lietišķu sabiedrības locekli.

Apmierinot bērna emocionālās vajadzības un tuvojoties viņam ar mīlestības diktētām prasībām, var nodrošināt labas, veselīgas un stipras attiecības. Disciplīna ir lūgumi, pavēles, atalgojumi, sodi. Ir jāatceras, ka nedrīkst izmantot tikai vienu disciplīnas veidu. Attieksmē pret bērnu ir jābūt elastīgiem, tikai tā var izveidot ar bērnu veiksmīgu saskarsmi.

Pieaugušajiem jābūt savās prasībās stingriem un jāpastāv, lai prasības tiktu realizētas, taču panākumi būs lielāki, ja pieaugušie darīs to laipni.

R. Kempbels (2007, 81) min, ja pieaugušie vēlas, lai bērns būtu disciplinēts, jāļauj bērnam justies mīlētam.

Katrs cilvēks izjūt vajadzību pēc pieskāriena un citu cilvēku atzinības. Alkas pēc pieskāriena un atzinības var apmierināt ar glāstiem.

Bērns nevar normāli attīstīties bez glāstiem. Viņš izjūt fizisku pieskārienu trūkumu gluži tāpat kā barības trūkumu. Tiek kavēta bērna augšana, viņš normāli nepieņemas svarā, tas atstāj negatīvu ietekmi uz viņa psihi (Dubkēvičs, 2006, 105).

Liekas, visnepārprotamākais, veids, kā izrādīt bērnam savu mīlestību un jūtas, ir fiziskais kontakts. Bet, lai cik neticami tas arī būtu, pētījumi rāda, ka vairums vecāku pieskaras saviem bērniem vienīgi nepieciešamības spiesti – tos atgērbjot, izgērbjot vai ieceļot satiksmes līdzeklī.

Ar pieskaršanos R. Kempbels (2004, 41) nedomā parastu apkampšanu, skūpstīšanu un tamlīdzīgas izdarības. Viņš, runājot par jebkuru fizisku kontaktu veidu, iesaka noglāstīt bērna plecu, iebikstīt viegli sānos vai pabužināt matus.

Katram bērnam ir savas **emocionālās vajadzības**, tas kā (ar mīlestību, ar sapratni, ar sodiem) šīs emocijas tiek apmierinātas vai tās vispār tiek īstenotas, nosaka ļoti daudz ko. Pirmkārt, bērna pašizjūtu – viņš ir laipns vai dusmīgs, nomākts vai priecīgs. Otrkārt, tas iespaido viņa uzvedību – bērns ir paklausīgs vai nepaklausīgs, raudulīgs vai spītīgs, jautrs vai noslēgts (Kempbels, 2004, 29).

Jo pilnāka ir bērna emocionālā krātuve, jo pozitīvākas ir bērna jūtas un viņa uzvedība ir labāka. Tādēļ vēl, jo svarīgāk adaptācijas periodā izrādīt bērnam mīlestību.

Bērna emocijas var iekustināt, dodot savu mīlestību un radot iespēju bērnam piedzīvot – just līdzīgu tam, kuram sāp, priecāties kopā ar to, kuram ir prieki. Emocijas ievibrēt palīdz labas bērnu filmas, pasakas, paša bērna iesaistīšanās radošos pulciņos – dziedāšanā, dejošanā, teātra spēlēšanā, kā arī ikdienā, esot kopā ar vecākiem gan priekos, gan bēdās (Vecgrāve, 1996, 38).

Ģimene ir tā, kas dod bērnam psiholoģisko pamatu turpmākajai dzīvei. Lai šis pamats būtu stingrs, tad ģimenei ir jāapmierina daudzveidīgas vajadzības:

- pēc mīlestības, labvēlīgām attiecībām, emocionālas saskarsmes, kas rada bērnam drošības izjūtu, sava, **ES** apzināšanos;
- pēc pastāvīga kontakta ar vecākiem, viņu līdzdalības daudzveidīgās bērnu rotaļās, vērojumos sarunās;
- pēc bērna **ES**, viņa personības, individuālo spēju atdzīšanas, kas bērnam izpaužas ietekmē pēc patstāvības, aktivitātes, vēlēšanās darboties;
- pēc cieņas, atzīšanas, saskatot bērnam visu labo.

Esot kopā ar dabiskiem vecākiem, bērnam ir paļāvīgāk un vieglāk, – jo, kur gan citur, ja ne ģimenē bērns visveiksmīgāk var mācīties attiecības ar citiem – priekus, bēdas, dusmas utt., tātad – dabiskas cilvēku reakcijas praktiskās ikdienas situācijās (Vecgrāve, 1996, 9).

Svarīgs process adaptācijas periodā ir **sadarbība**. Sadarbība vecāku un skolotāju starpā. Katrs bērns ir individuāls, un katram bērnam nepieciešama individuāla pieeja, kuru rast var palīdzēt vecāki, jo vecāki savu bērnu pazīst vislabāk. Tieši tādēļ vecāki jāiesaista adaptācijas procesā.

Izglītības iestādes un ģimenes sadarbība ir mērķtiecīgs process, kura īstenošanai ir jāpanāk labvēlīgu apstākļu radīšana bērnu un jauniešu vispusīgai un iespējami plašākai personības attīstībai. Tātad izglītības iestādes un ģimenes sadarbības mērķis ir sadarbības rezultātā nodrošināt bērnu un jauniešu optimālus socializācijas apstākļus reālajā sociālajā vidē (Kaņepēja, Gaugere, 2012, 254).

Lai palīdzētu audzēknim pilnībā apzināties jaunus apstākļus, **skolotājam jākļūst par vidutāju starp bērnu un jauno mikrovidi**. Skolotājs ir tas, kurš katru jaunu lietu nosauc vārdā, kļūst par bērna pavadoni, veidojot jaunu saskarsmes formu. Skolotājam jājūt, kad mazajam vajadzīga mājas izjūta, kad jānoglāsta galva, kad jāpatur roka, kad jāpaņem klēpī. Adaptācijas perioda smaguma pakāpe atkarīga ne tikai no saskarsmes ar pedagogiem, bet arī

no attiecībām ar vienaudžiem. Sociālā pieredze nosaka bērna uzvedību jau pirmajās dienās (Gailuma, 2002, 104).

Lai bērns varētu funkcionēt sociālajā vidē, pašrealizēties, būt labvēlīgās, būt labvēlīgās attiecībās ar vienaudžiem, rotaļu grupiņā nepieciešams vienlaicīgi veicināt bērna kognitīvās, emocionālās un sociālās (uzvedības, gribas) jomas attīstību (Dzintere, Stangaine, 2007, 132).

Bērnām jārod iespēju izvēlēties arī vietu grupas telpā, kurā darboties. Katrā grupā ir jābūt vairākiem aktivitāšu centriem, kuros atrodami visdažādākie materiāli, ko pētīt un ar ko rotaļāties (Hansena, Kaufmane, Volša, 1998, 27).

Darbs ar pirmsskolas vecuma bērnu prasa īpašu pieeju. Lai šis process noritētu veiksmīgi, bērnam ir nepieciešami materiāli, ar kuriem darboties. Katram ir jāapzinās, ka bērns apkārtējo pasauli apgūst ar sajūtu un izjūtu palīdzību (Kaņepēja, 2012, 12).

Grupas telpā esošajiem materiāliem jānodrošina bērnam iespēja apmierināt vajadzību pēc fiziskās aktivitātes, radošas, intelektuālas un mākslinieciskas darbības.

Aktivitāšu centri katrā grupā var nedaudz atšķirties. A. K. Hansena, K. R. Kaufmane, B. K. Volša (1998, 27 – 29) tos apraksta šādi:

- **Lomu rotaļu centrs** – dod iespēju bērniem attēlot, to ko viņi redz dzīvē, tādējādi palīdzot izprast pasauli un iejusties dažādās lomās.
- **Mākslas** – attīsta radošās spējas, verbālās un neverbālās sazināšanās spējas, pašcieņu, mikro un makromotoriku, kā arī prāta spējas. **Mūzikas centrā** – attīsta uztveri, māca izjust ritmu, palīdz attīstīt skaitīšanas un valodas prasmes, stiprina lielos un sīkos muskuļus, un ļauj izpausties radošajām spējām.
- **Celtniecības** – attīsta matemātiskās prasmes, paplašina domāšanu, uzlabo sociālās un problēmu risināšanas prasmes.
- **Kulinārijas** – dod iespēju draudzīgi darboties kopā, māca dalīties ar citiem un strādāt pa pāriem.
- **Ābece (grāmatu, valodas)** – bērni var skatīties grāmatas, lasīt viens otram, vai klausīties, ko lasa viņiem.
- **Matemātikas, galda spēļu centrā** – bērni attīsta intelektuālās prasmes, sīkos muskuļus un acu – roku koordināciju. Tiek apgūtas arī sociālās prasmes, kopīgi izmantojot priekšmetus, sarunājot un vienojoties, kā arī risinot problēmas.
- **Āra nodarbības** – dod iespēju bērniem plašas iespējas iepazīt apkārtējo vidi un saprast kā viņi iederas apkārtējā pasaulē.

- **Dabas zinātņu/atklājumu centru** – var izmantot, lai tajā atspoguļotu bērnu interesi par dabas parādībām un dažādiem atrastiem objektiem, iepazīstināt ar fiziskām parādībām.

- **Smilšu un ūdens centrā** – apgūst matemātiskos jēdzienus, rod zinātniskas idejas un attīsta radoša spējas.

Pirmsskolas izglītības iestādē videi, kurā uzturas bērns, jābūt piemērotai bērnam attiecīgajā vecumposmā, videi jābūt gaišai, ar piemērotu grīdas segumu, attiecīgām mēbelēm.

Materiāli, kas atrodas centros, stimulē un rosina bērnus pielietot visus savus uztveres orgānus.

Aktivitāšu centros valda rosība, bērniem spontāni kontaktējoties ar saviem vienaudžiem. Sarunājoties vienam ar otru un ar pieaugušiem, tiek attīstītas sociālās prasmes. Rotaļājoties bērni attīsta mikro un makromotoriskās prasmes un acu – roku koordināciju (Hansena, Kaufmane, Koflina, Volša, 1998, 34).

2.3. Rotaļas – adaptācijas perioda grūtību pārvarēšanas līdzekļi

Rotaļa skaidrota kā:

- interesanta, izklaidējoša rakstura nodarbība laika īsināšanai, atpūtai, redzesloka paplašināšanai, pozitīvu attiecību veidošanai vai kādam noteiktam mācību mērķim;
- svarīga mācīšanās darbība bērniem pirmsskolas un jaunākā skolas vecumā;
- bērniības būtiska sastāvdaļa;
- bērna attīstības un audzināšanas pamatveids;
- jūtu, domāšanas un jaunrades skola (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 150).

Rotaļu klasifikācija – tai ir dažādas pieejas, kas vēlreiz norāda uz rotaļas daudzveidīgajām funkcijām. Īpašu uzmanību pelna rotaļas klasifikācija saistībā ar tās attīstību. D. Dzintere un R. Boša (1997) min Ž.Piažē rotaļu klasifikāciju. Psihologs uzskata, ka rotaļa ir bērna intelektuālās attīstības faktors un **adaptācijas līdzeklis**, kas palīdz radīt līdzsvaru starp organismu un vidi. Adaptācijas procesā rotaļa bērnam palīdz apgūt zināšanas, prasmes un piemērošanos apkārtējai videi. Rotaļas attīstībā izdala trīs komponentus: **vingrinājumus, simbolus un noteikumus**.

- Rotaļas vingrinājumus (sensomotoriskās), kas parādās jau pirmajos dzīves mēnešos. Attīstoties bērna runai, viņš sāk uzdot jautājumus, izskaidro savas darbības.

- Simboliskās rotaļas, kas attīstās noteiktā secībā – simbolisko shēmu pārņemšana

uz jaunu priekšmetu (pats runā pa telefonu, pēc tam to liek darīt lellei); īpašību piedēvēšana priekšmetam, pēc tam sev (lelle dusmojas, pēc tam pats). Simboliskā rotaļa ir egocentriska domāšana tīrā veidā.

Rotaļa ir bērniņas pavadonis. Bērns un rotaļa ir nesaraujami saistīti, jo tā bērniņā rada prieku, enerģiju, kā arī attīsta viņu.

Bērniņa rotaļu prieks ir stimuls viņa attīstībai. Bet vai mēs to vienmēr ievērojam, neuzspiežam savu domu? Lai rotaļspēles patiesi aizrautu bērniņu, skolotāja var būt tiešs vai netiešs rotaļas dalībnieks, nevis organizators. Ar savu rotaļas prieku, emocionālo saskarsmi ar bērniņu pieaugušais iekļaujas kopējā rotaļspēlē, padara to mīļu, svarīgu un nozīmīgu bērniņam (Dzintere, Boša, 1997, 51).

Rotaļa izpilda dažādas funkcijas un uzdevumus bērniņa dzīvē. Tās līdzdalība ir nozīmīga bērniņa attīstībā, un adaptācijas periodā, tai ir liela vara. Ar tās palīdzību skolotāji var iedrošināt bērniņu, kuram ir grūtības adaptēties un socializācijas problēmas. Rotaļa ir līdzeklis, ar kura palīdzību, skolotāji, nemanot spēj atklāt un mudināt bērniņu uz saskarsmi ar apkārtējiem.

Rotaļas funkcijas – bērniņa pašattīstības sekmētājas

- **Izglītojošā funkcija** – attīsta bērniņa veselumā – vienlaicīgi audzina un māca. Veic sociālo, sensomoto, kognitīvo, kreatīvo funkciju, fizisko – veselības, sagatavo bērniņu dzīvei.

- **Bērniņa dzīves organizācijas funkcija** – ar rotaļas palīdzību bērniņš mācās sevi „aizņemt”, nodarbināt. Arī pieaugušais rotaļu izmanto kā bērniņa organizācijas formu – mācībās, pastaigā, svētkos un citur.

- **Bērniņa attīstības diagnostikas funkcija** – rotaļā kā brīvā, bērniņam patīkamā un interaktīvā aktivitātē vislabāk redzams bērniņa kognitīvais un sociāli emocionālais attīstības līmenis, viņa vajadzības, intereses, vērtības.

- **Terapijas funkcija** – rotaļa bērniņu „ārstē” – iepriecina, nomierina, ierosina, nodarbina. To izmanto ne tikai psihoterapeiti, bet arī ģimenē un pirmsskolas izglītības iestādē. Rotaļa ir arī bērniņa attīstības korekcijas līdzeklis (Dzintere, Stangaine, 2007, 21).

Bērniņiem jāaug vidē, kurā ir daudz dažādu impulsu un stimulu, kas veicina sociālo prasmju attīstību pēc iespējas agrākā vecumā. Vislielākā nozīme sociālo prasmju apguvē ir rotaļai kā vadošajam darbības veidam. Rotaļa ir līdzeklis, kas bērniņam ļauj apgūt dažādas lomas, mācīties sadarboties.

Rotaļās bērni apmierina savu sociālo vajadzību – būt savā dzīvē kopā ar pieaugušajiem. Šajā attīstības posmā bērniem vairs nepietiek vienkārši būt klāt pieaugušo darbībā, viņi paši savā starpā organizē īpašu rotaļu dzīvi, veidojot to no savas vides sociālo attiecību un pieaugušo darba dzīves galvenajiem elementiem, iedalot sev novērotās pieaugušo lomas (Plaude, 2009, 7).

Socializācijas procesā rotaļa palīdz bērnam iesaistīties jau eksistējošā attiecību sistēmā pirmsskolas izglītības iestādē bērnu grupā, veidot jaunas attiecības.

Kopīgās rotaļas ar citiem bērniem sekmē bērna socializāciju. Bērns rotaļā apgūst uzvedības modeļus, sociālās normas un vērtības, jūtas, zināšanas, kas nepieciešamas kopīgo rotaļu savstarpējo attiecību regulēšanai. Noteicoša loma bērna iekļaušanās kopīgā rotaļā ir viņa pieķeršanās modelim ģimenē, bērna temperamentam.

Pirmsskolas vecums ir tas posms, kad bērns vēro, mācās un apgūst savstarpējās attiecības. Rotaļājoties bērns ir pētnieks. Viņš izpēta pats sevi, savus biedrus un apkārtējo pasauli (Dzintere, Stangaine, 2007, 131).

Rotaļa ir laba agrās bērnības programmas sirds. Rotaļu pētījumi liecina, ka tās ir mazu bērnu dzīves nozīmīga sastāvdaļa. Rotaļas un attīstība atklājas kopā, tātad vidē, kas domāta maziem bērniem, iedrošināma nepārtrauktas iespējas brīvai rotaļai.

Dažādas spēles un rotaļas palīdz bērnam attīstīt un pilnveidot spēju draudzēties, vingrināt sociālo saskarsmi (Brice, 2013, 9).

Ar jēdzienu **rotaļa** izprot:

- īpašu attieksmi pret pasauli;
- īpašu bērna darbību, kura noris un mainās kā viņa subjektīvā aktivitāte;
- bērna sociāli apgūtu darbības veidu vai attieksmi pret pasauli;
- darbību, kuras gaitā attīstās bērna psihe;
- bērna dzīves organizēšanas sociāli pedagoģisku formu (Romenkova, 2008, 22).

Šajā vecumposmā, 2 – 3 gados, rotaļas ar vienaudžiem bērnam ir ļoti svarīgas, lai viņš varētu veiksmīgi daudzpusīgi attīstīties. Tieši rotaļāšanās palīdz attīstīt tādas īpašības kā iniciatīva, sabiedriskums, spēja koordinēt savu darbību ar vienaudžu grupu darbību, veidojot un uzturot saskarsmi. 2 – 3 gados bērns ir vairāk aizņemts pats ar sevi un nepamana iespējamās rotaļu biedrus, bet ar laiku viņš sāk tos aizvien vairāk pamanīt, līdzko atklāj, ka ar rotaļu biedru ir daudz interesantāk. Šis ir tas vecums, kad bērns ir ļoti atvērts socializācijai. Ja bērnu šajā vecumā izolē no viņa vienaudžiem, viņam nekad vairs nebūs iespēja tik vispusīgai

saskarsmei, jo tā ir iespēja veidoties gan saskarsmes valodai, gan savstarpējai izpratnei un savstarpējai izpalīdzībai (Plaude, 2009, 9).

Adaptācijas periodā, kad bērns ir noskumis, bēdīgs, palīdz **mūzikas klausīšanās**. Jautras dziesmiņas kopā ar kustībām aizrauj bērnu, un tas pat piedalās kustību izpildē. Bērns saista mūzikas nodarbības, kurās ir gan mūzikas klausīšanās, gan dziedāšana, un darbošanās līdz mūzikai ar pirkstiņiem un kājiņām.

Radoša muzikāli ritmiskā darbība caur rotaļu veicina izpratni, koncentrēšanos un atmiņu, sava ķermeņa robežu un kustību, kā arī telpisko apziņu. Muzikālā rotaļnodarbība labvēlīgi ietekmē pat tādus radošos procesus kā fantāzija un jaunrade, ko grūti izmērīt. Bērns pauž savas personības iezīmes, kad viņa ķermenis un viņa sajūtas rada mūziku, kad viņš dejo, kad izmanto savu ķermeni, rokas un kājas, savu intelektu un emocijas (Brice, 2013, 14).

Mūzikas instrumenti mazā rokās rada prieku gan pašiem bērniem, gan pieaugušajiem. Rast prieku muzicēšanā var jebkurš – gan mazs, gan liels. Ienākot jaunā vidē, bērnu saista viss, kas ir apkārt. Interesantas skaņas, melodijas liek bērnam ieklausīties, paust emocijas. Dažādas muzikālās rotaļlietas izraisa interesi bērniem ar savu skanējumu un vizuālo noformējumu, tāpēc tās ir mīlas īpaši mazbērnu grupās.

Rotaļas iet roku rokā ar attīstību. Rotaļas var būt visdažādākās – vientulībā ar dažādiem objektiem, nestrukturētas, asociatīvas rotaļas vienam bērnam ar otru, interaktīvas un sarežģītas teatrālas rotaļas ar rekvizītiem un kopā ar citiem bērniem, kā arī strukturētākas grupu spēles, kad bērni paaugas lielāki.

Pēc A. Vecgrāves (1996, 45) atziņām, katra atdalīšanās, lai cik maīga tā arī būtu, ir saistīta ar nedrošību, bailēm. Ar **lelli** rokās bērns spēj drošāk pārvietoties uz to attīstības punktu, kur par bērnu rūpēsies jau arī citi, ne tikai māte. Lellīti var krampjaini sažņaupt, pie tās var noslaucīt asariņu, to var dūsmās saspiest, tā pārnesot uz šo objektu daļu no savām pāri malām kāpjošajām emocijām. Sākumā lelle palīdz psiholoģiski izdzīvot, jo ar to rociņā ir drošāk paspert mazu solīti dziļāk tanī lietu un cilvēku pasaulē, kurā mazajam cilvēkam turpmāk būs jādzīvo.

Leļļu teātris sekmē pieaugušo un bērnu, arī pašu bērnu komunikāciju. Tieši lelles – roku, piecirkstu u. c. – ir īpaši starpnieki, kas palīdz komunicēties (Dzintere, Stangaine, 2007, 147).

Rotaļlieta ir būtisks atbalsts un starpnieks bērna sociāli emocionālās kompetences sekmēšanā. Tā palīdz bērnam izprast, vadīt un izpaust savu emocionālo un sociālo dzīvi tā, lai atbilstoši savam vecumam varētu vieglāk un sekmīgāk pielāgoties sarežģītajai ikdienai, veidot

pozitīvas attiecības, kā arī izpildīt ikdienas uzdevumus un pienākumus, apgūstot nepieciešamās dzīves prasmes (Dzintere, Stangaine, 2007, 171).

Rotaļa sekmē bērnu radošuma attīstību un otrādi – radošums veicina bērna rotaļnodarbības attīstību, līdz ar to veidojot bērna personību, raisot un uztverot pozitīvas emocijas, kā arī stimulējot radošo procesu ārpus rotaļas robežām. Bērna radošumu veicina psiholoģiskā drošība, t. i., pieaugušo akceptēta rotaļnodarbība, kā arī pieaugušo līdzpārdzīvojumus un empātija. Radošā rotaļas procesā ir būtiska arī bērna psiholoģiskā brīvība un kā pieaugušo, tā arī citu bērnu atzinīgs radošās darbības novērtējums (Brice, 2013, 12).

Rotaļa dienas ritā ne tikai veicina grupas emocionālo klimatu, bet rosina bērnus darboties, pašam patstāvīgi atrast nodarbošanos, pulcināt citus bērnus, mācīties un atpūsties (Dzintere, Stangaine, 2007, 285).

Ir dažādas 1. ucināmās, pirkstiņrotaļas, 2. dziesmiņas, 3. dzejoliši, skaitāmpantiņi, 4. pasakas, 5. rotaļas, kuras palīdz bērnam nomierināties, kad viņš raud, adaptācijas laikā. Tās var iedalīt:

1. Ucināmās, pirkstiņrotaļas, kuras var izmantot no rīta, kad bērni ierodas pirmsskolas izglītības iestādē. Tad, kad bērns visvairāk ir satraukts un viņam nepieciešama tieša uzmanība, un saskarsme ar skolotāju, tieši šajā laikā, arī skolotājs spēj veltīt vislielāko, individuālo uzmanību atnākušajiem bērniem.

Ucināmo dziesmu galvenais mērķis ir nomierināt vai izklaidēt bērnu. Skaitot vai dziedot šīs dziesmas, reizē veic vieglu masāžu un izvingrina bērnu, taču tikpat svarīgi ir spēlējoties veidot mazajā cilvēkā izpratni par savu ķermeni un apkārtējo pasauli (Ozoliņa, 2012, skatīts 02.05.2013) (*skat. 2. pielikumu*).

Pirkstiņrotaļas, mazajiem var izmantot rīta aplī, no sākuma bērni tikai vēro, un tad pamazām sāk atdarināt kustības, drīz vien arī, kāds sāk dziedāt līdzī. Pamazām bērns atbrīvojas un aizmirst savu satraukumu (*skat. 3. pielikumu*).

2. Dziesmiņas, kuras bērnu nomierina

Bērnu nomierināšanā, palīdz arī dažādas dziesmiņas. Ja bērni no rīta, ierodoties ir satraukti, rīta aplī var izmantot dziesmiņas, izdomājot klāt attiecīgas kustības. **Dažādas dziesmiņas var izmantot arī rotaļnodarbības laikā, kā arī brīvajā laikā,** kad bērni ir saskumuši, vai sastrīdējušies, kā salabšanas, piedošanas dziesmiņas (*skat. 4. pielikumu*).

Tāpat arī daudzas **dziesmiņas, ļoti labi var izmantot dodoties gulēt diendusu,** jo došanās gulēt adaptācijas periodā, mazajiem ir grūts laiks, kurā bērniem palīdzēs nomierināties un iemigt, kādas mierīgas dziesmiņas (*skat. 5. pielikumu*).

3. Dzejoliši, skaitāmpantiņi, tos var izmantot rotaļnodarbības laikā, arī rīta aplī un āra pastaigu laikā (skat. 6. pielikumu).

Sociālo normu apgūšana pirmsskolas izglītības iestādē daudziem bērniem rada satraukumu, vēl jo vairāk adaptācijas periodā, tādēļ šo **sociālo prasmju apgūšanu var padarīt brīvāku un rotaļīgāku ar dažādu pantiņu skaitīšanu (skat. 7. pielikumu).**

Šādi skaitot pantiņus, veicot dažādus darbiņus, bērni adaptācijas periodā, tos neuztvers tik nopietni un uzspiesti, caur rotaļu viss tiks uzņemts mierīgāk.

4. Pasakas, mazas pasaciņas, kuras nav pārāk garas un sarežģītas, tādas, kuras mazs bērns spēj uztvert, spēj arī bērnu atbrīvot un ļauj justies brīvi (skat. 8. pielikumu).

Pasaka ir ne tikai palīgs bērnu midzināšanā, bet arī saskarsmes veicinātāja. Tās var izmantot gan lasot pirms gulētiešanas, gan rīta aplī (ja tās nav pārāk garas), rotaļnodarbībās, arī pēcpusdienā gaidot bērnu vecākus. Tas ir laiks, kad bērni kļūst nervozi un tramīgi, jo lēnām viņiem vienam pēc otra ierodas pakaļ vecāki un grupa paliek tukšāka un tukšāka. Pasakas var būt arī bez kustībām, tās var tikai lasīt, vai dot klausīties pavadījumā.

Pasakā ir viss nepieciešamais cilvēka izaugsmei, un savu problēmu izvērtēšanai, viss, kas nepieciešams personības izaugsmei. Tas jau ir terapeitiskais efekts. Kad, bērnam augot, tiek stāstītas vai lasītas priekšā pasakas, viņš skatās arī labas pasaku filmas. Tad viņa apziņā noformējas it kā informācijas banka, kā rīkoties dažādās dzīves situācijās. Pasakās ir ļoti precīzi parādīta personāža darbība un tās sekas. Ir tā, ka var iet, un reizē izvēlēties, pa kuru ceļu, ir jāiet. Var kļūdīties, doties atpakaļ un mēģināt vēlreiz. Tas ne vienmēr tā notiek vecāku veidotajā dzīves modelī, kurā cilvēks dzīvo un uzkrāj dzīves pieredzi. Pasakās ir parādīti ļoti dažādi dzīves modeļi.

Pasaku terapija var palīdzēt risināt attiecību problēmas, dziedē dažādas psihosomatiskās slimības, pasaka cilvēkam dod pašregulācijas spēju, bet visu pārējo viņš izdara pats (Ezera, 2006, skatīts 12.04. 2013).

Pasaka dod iespēju saprast savas domas, jūtas un attieksmi pret citiem cilvēkiem.

Pasaka ir neatņemama un neaizstājama bērniņas sastāvdaļa, jo tā ir bērna dvēseles barība. Staigājot pa pasaku pasauli, bērns nonāk savas dvēseles labirintos, kur, tāpat kā burvju pasaku mežā, ir viss – alkas pēc varoņdarbiem un arī bailes, mīlestība un arī dusmas, naidis, agresivitāte – tātad jūtu haoss. Tā, staigājot pa pasaku mežiem, cīnoties ar milžiem, tiekot galā ar likteņa sūtītajiem pārbaudījumiem, bērns būtībā iepazīstas ar savas psihe personāžiem un, izbrīdis cauri pasaku mežiem, jūtas stiprāks, sakārtotāks, drošāks (Vecgrāve, 1996, 57).

5. Rotaļām jānodrošina bērniem možs, liksms garastāvoklis, jāpalīdz iekļauties kolektīvā, jā māca bērni rotaļāties blakus tā, lai netraucētu cits citu, kā arī kopā nelielās grupās. Rotaļa noteikti ir labs palīglīdzeklis rotaļnodarbībās, un tās var izmantot arī ārā pastaigu laikā (*skat. 9. pielikumu*).

Darba autore secina:

- lai adaptācijas periods būtu veiksmīgākas, svarīgi jau tā sākumā izzināt, katra bērna pašizjūtu un vajadzības. Ir faktori, kuri traucē adaptācijas norisi. Tie ir dažādu sociālo prasmju trūkums. Tā kā ģimene ir viena no pirmajām izglītojošajām institūcijām, kurā bērns apgūst sociālās prasmes, tai jau iepriekš ir bērns jā sagatavo pirmsskolas izglītības apmeklējumam, iemācot bērnam pirmās sociālās prasmes – podiņapmācību, patstāvīgu ēšanu, pašapkalpošanās iemaņas, higiēnisko normu ievērošanu. **Tieši tādēļ darbs ar vecākiem jā sāk jau pirms bērniņš sāk apmeklēt izglītības iestādi. Ar visiem vecākiem pirms viņu bērns sāk apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi jāorganizē sarunas, vecākiem jā dod aizpildīt dažādi testi un aptaujas, lai izprastu viņu bērna gatavību pirmsskolas izglītības iestādes apmeklējumam.**

- lai notiktu labvēlīga adaptācija, ir svarīga savstarpējā mijiedarbība, vecāku un skolotāju, skolotāju un audzēkņu, audzēkņu un vecāku starpā. Ja pieaugušais pēc iespējas dažādākos veidos, uzturēs emocionālu kontaktu ar bērnu, tad bērna adaptācija noritēs veiksmīgāk. Adaptācijas periodā skolotājs ir vidutājs starp bērnu un jauno mikrovidi. Adaptācijas perioda smaguma pakāpe ir atkarīga ne tikai no saskarsmes ar skolotājiem, bet arī no attiecībām ar vienaudžiem. Darbs ar pirmsskolas vecuma bērnu prasa īpašu pieeju, lai adaptācijas process noritētu veiksmīgi, ir nepieciešama attiecīgi vecumposma īpatnībām iekārtota grupas vide.

- rotaļas, rotaļlietas, pasakas, dzejoļi, dziesmiņas – ir nozīmīgi palīglīdzekļi bērna attīstībā, un adaptācijas periodā. Socializācijas procesā rotaļa palīdz bērnam iesaistīties jau eksistējošā attiecību sistēmā pirmsskolas izglītības iestādē bērnu grupā. Tā ir līdzeklis, kas bērnam ļauj apgūt dažādas lomas, mācīties sadarboties, rotaļā bērni apmierina savu sociālo vajadzību. Rotaļa un rotaļlietas ir būtisks atbalsts un starpnieks bērna sociāli emocionālās jomas sekmēšanā. Jo dažādākas rotaļas skolotāji izmanto pirmsskolas izglītības iestādē, jo lielāka iespēja atvieglot bērna adaptācijas laiku. Vadot rotaļu skolotājam, jāpievērš uzmanība, kā rotaļājas bērni, kādas ir viņu savstarpējās attiecības. Veidojot draudzīgas attiecības, pedagogs izmanto rotaļu par bērnu dzīves organizācijas formu.

3. Pedagoģiskais pētījums par adaptācijas īpatnību izpausmēm un korekcijas iespējām divu un trīsgadīgu bērnu grupā

Darba autore pētījumu veic X pirmsskolas izglītības iestādē, kurā pētīja 2 – 3 gadīgu bērnu adaptācijas izpausmes un grūtību pārvarēšanas iespējas. Grupiņā pavisam ir 16 bērni, bet darba autore vēro 7 bērnus, kuri no jauna uzsāk apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi. Pētījums tiek veikts no 2014. gada janvāra sākuma līdz 2014. gada maija beigām. Lai pētītu šo bērnu adaptācijas norisi darba autore izmanto novērošanas un anketēšanas metodes, kā arī veic pedagoģiskā izmēģinājuma darbības un rezultātu apkopošanu un analīzi.

Pētījuma metodes

- **Anketēšana** – vienlaikus var aptvert lielu skaitu cilvēku, anketēšana paredz pilnīgu anonimitāti, ja tas nepieciešams (Albrehta, 1998, 67). Darba autore šo metodi izmanto 3.1. apakšnodaļā, ar mērķi gūt informāciju no vecākiem par bērnu adaptācijas periodu pirmsskolas izglītības iestādē.

- **Novērošana** – mērķtiecīgs izziņas process, kurā ilgstoši vai atkārtoti vērojot izzina, secina, uzmana, izseko (Albrehta, 1998, 32). Darba autore šo metodi izmanto 3.1. apakšnodaļā, ar mērķi izziņāt bērnus adaptācijas procesā, izsecināt katra bērna individuālās adaptācijas izpausmes.

- **Pedagoģiskās darbības realizācija** – darbības līdzekļu izvēle un sagatavošanās plānveidīgai realizācijai. Objektīvo apstākļu un subjektīvo faktoru vienības nostiprināšana darbības procesā, personības pieredzes, pārdzīvojuma pieredzes un gribas pilnveidošana (Špona, 2006, 131; 132). Darba autore šo metodi izmanto 3.2. apakšnodaļā, ar mērķi atvieglot adaptācijas procesu, ievērojot bērnu individuālās grūtības adaptācijas procesā.

- **Darbības rezultātu rezumēšana** – darba novērtēšana. Jaunu zināšanu, prasmju, savstarpējo attiecību izmaiņu noteikšana, izvirzītā mērķa un sasniegtā rezultāta salīdzināšana (Špona, 2006, 132). Darba autore šo metodi izmanto 3.3. apakšnodaļā, lai skatītu bērnu adaptāciju dinamiskā.

3.1. Pedagoģiskajā pētījumā iekļauto bērnu uzvedības īpatnību raksturojums adaptācijas procesā

Pirmsskolas izglītības apmeklēšanu vajadzētu uzsākt, tad, kad tam ir gatavs bērns, bet mūsdienās pie mūsu ekonomiskā stāvokļa vecāki ir spiesti vest bērnu uz pirmsskolas izglītības iestādi tad, kad viņiem, tas ir nepieciešams. Līdz ar to bērna adaptēšanās pirmsskolas izglītības iestādē ir vēl jo sarežģītāka. Gan vecākiem, gan skolotājiem ir jāveltī mazajiem liela uzmanība un pēc iespējas vairāk ar viņiem jādarbojas.

Lai veidotu labvēlīgāku vidi adaptācijas periodā, darba autore izstrādāja anketu vecākiem.

Atbildes sniedz 7 vecāki, kuru bērni uzsāk no jauna apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi (turpmāk tekstā arī PII):

1. Kāda bija Jūsu motivācija uzsākot PII gaitas?

- 3 bērnu vecāki atzīmēja, lai saglabātu darbavietu.
- 1 bērna vecāki atzīmēja, jo PII bērnu labāk sagatavos sākumskolai.
- 2 bērnu vecāki atzīmēja, ka bērnam iespēja kontaktēties ar vienaudžiem.
- 1 bērna vecāki atzīmēja citu variantu.

2. Vai pirms uzsākt vest bērnu uz PII, gatavojāt bērnu jaunajām pārmaiņām?

- 1 bērna vecāki atzīmēja, ka ievērojām PII dienas ritu (gulētiešanas laiku, ēšanas laiku).
- 1 bērna vecāki atzīmēja, ka iepazinās ar grupas skolotājām, skolotāja palīgu, grupas telpām.
- 2 bērnu vecāki atzīmēja, ka bērnu radināja palikt pie citiem (vecvecākiem, draugiem, radiem).
- 3 bērnu vecāki atzīmēja citu variantu.

3. Vai Jūsu bērnam ir kāds īpašs veids kā viņš nomierinās?

- 1 bērna vecāki atzīmēja, ka bērnam ir mīļmantiņa, ar kuru nomierinās.
- 3 bērnu vecāki atzīmēja, ka bērns nomierinās, kad paņem klēpī un apmīļo.
- 1 bērna vecāki atzīmēja, ka bērnam ir māneklītis, kas palīdz nomierināties.
- 2 bērnu vecāki atzīmēja citu variantu.

4. Kādas ir Jūsu bērna pašapkalpošanās prasmes (personīgās higiēnas prasmes, ēšanas prasmes u. c.)?

- 1 bērna vecāki atzīmēja, ka bērns apguvis pašapkalpošanās prasmes.

- 4 bērnu vecāki atzīmēja, ka bērni daļēji apguvuši pašapkalpošanās prasmes.
- 1 bērna vecāki atzīmēja, ka bērns pašapkalpošanās prasmes veic ar pieaugušā palīdzību.
- 1 bērna vecāks atzīmēja citu variantu.

5. Kā Jūsu bērns parasti no Jums atvadās, šķirās?

- 2 bērnu vecāki atzīmēja, ka ar kliegšanu.
- 2 bērnu vecāki atzīmēja, ka ar asarām acīs.
- 1 bērna vecāks atzīmēja, ka bērns atvadās mierīgi.
- 2 bērnu vecāki atzīmēja, ka bērni šķiroties, ķeras pie vecākiem.

6. Vai esat informēti par adaptācijas procesu, kuru bērns iziet uzsākot PII gaitas?

- 2 bērnu vecāki atzīmēja, ka piedzīvoja to ar iepriekšējo bērnu.
- 1 bērna vecāki atzīmēja, ka ir par to interesējušies, lasījuši.
- 1 bērna vecāki atzīmēja, ka stāstīja draugi, radi.
- 3 bērnu vecāki atzīmēja, ka nav informēti.

Darba autore analizējot 7 vecāku atbildes secina, ka vieglāk ir tiem bērniem, kuru vecākiem motivācija vest bērnu uz PII nebija darbavietas saglabāšana (Baiba, Ralfs, Kaspers). Arī tiem bērniem, kuriem PII apmeklē brāļi vai māsas (Baiba, Ralfs) ir vieglāk, jo vecāki ir piedzīvojuši bērnu adaptāciju un zina, kas tā ir. Arī tas, ka Ralfs un Guntis bieži palika pie radiem vai draugiem, atvieglāja bērnu adaptāciju, jo viņi bija droši saskarsmē ar pieaugušajiem. Gustavam grūtības sagādāja, tas, ka bērnam nebija nekādu pašapkalpošanās prasmju, nemācēja ēst pat ar pieaugušā palīdzību, jo mājās tika barots ar mātes pienu vai arī ar biezenīšiem. Grūtāk bija bērniem, kuru vecāki bērnu veda uz PII, lai saglabātu darbavietu un neko nezināja par adaptāciju (Gustavs, Aigars, Gabriela) līdz ar to netika sagatavoti PII apmeklējumam. Netika apgūtas pašapkalpošanās prasmes (Aigars, Gustavs), un bērns netika radināts pie pārmaiņām ārpus ierastā dienas rita, kāds bija mājās (Gustavs, Aigars, Gabriela). Gabrielai nebija nekāda īpaša veida, kā meiteni nomierināt, līdz ar to bija grūtāk brīžos, kad meitene sāka raudāt.

Darba autore veic vērojumus dienas ritā: rīta cēlienā, rotaļnodarbībās, pastaigās u. c. lai noteiktu labvēlīgas / nelabvēlīgas adaptācijas iespējas bērniem, kuri uzsāk PII apmeklējumu. Ņemot vērā vecāku atbilžu analīzi, balstoties uz S. Gailumas (2002) atziņām,

tiek izstrādāti kritēriji, kas raksturo bērna sagatavotību labvēlīgai adaptācijas norisei. Tie ir šādi:

- Drošības izjūta
- Runātprasme
- Pašapkalpošanās prasmes
- Saskarsmes prasmes
- Mīļmantiņas izmantošana

Kritēriji tiek vērtēti ballēs:

1 balli – bērns saņem, ja konkrētā darbība tiek novērota **reti**

2 balles – bērns saņem, ja konkrētā darbība tiek novērota **bieži**

3 balles – bērns saņem, ja konkrētā darbība tiek novērota **gandrīz vienmēr**

**1. tabula. Bērnu sagatavotības vērtējums ballēs adaptācijas procesa sākumā
2014. gada janvārī**

Bērna vārds	Drošības izjūta	Runātprasme	Pašapkalpošanās prasmes	Saskarsmes prasmes	Mīļmantiņas izmantošana	Rezultāti
Gabriela	1	2	2	1	1	7
Aigars	1	1	2	1	2	7
Baiba	2	3	3	2	3	13
Gustavs	1	1	1	1	1	5
Ralfs	2	2	2	2	2	10
Kaspers	2	2	2	2	2	10
Guntis	1	2	2	1	2	8

Darba autore ņem vērā iegūtos datus un nosacītos kritērijus, kas ļauj prognozēt, kādas smaguma pakāpes adaptācija bērniem tiek paredzēta, uzsākot pirmsskolas izglītības iestādes apmeklējumu.

Adaptācija norises procesa perspektīvais variants pētījuma sākumā (2014. gada janvāris):

- Smagas pakāpes adaptācija paredzama – 1 bērnam (Gustavs).

- Vidējas pakāpes smaguma adaptācija paredzama – 5 bērniem (Gabriela, Aigars, Ralfs, Kaspers, Guntis).
- Vieglas pakāpes adaptācija paredzama – 1 bērnam (Baiba).

Īss bērnu raksturojums, novērojot viņus pirmajās adaptācijas dienās PII

Gabriela ir nedroša, ierodas grupā ar raudāšanu, nespēj atvadīties, tiek nodota skolotājai no māmiņas klēpja. Meitene ir pēc izskata vārga un bāla, nestabila kustībās. Mamma atstājot bērnu atvadās un dodas prom, meitene paliek raudam. Nav saskarsmes prasmju, kā tiek novērots nedēļas laikā, nevēlas kontaktēties ar citiem grupas bērniem. Dienas ritā turas nostatus no bērniem un skolotājām, dienu pavada sēžot pie galda un skatoties grāmatu. Periodiski raud, meitenei nav mīļmantiņas, nav arī māneklīša. Tiek novērots, ja meiteni vēlas samīļot un nomierināt viņas uztraukums palielinās, tādēļ skolotājas meitenei dod grāmatiņu vai puzzle, tādējādi novēršot meitenes domas no pārdzīvojumiem. Vērojot meitenes pašapkalpošanās prasmes nedēļas laikā, tiek secināts, ka vecāki tās ir mācījuši, bet meitene vēl tās nav apguvusi pilnībā. Pie galda ir jābaro, meitene nevēlas ēst, slikta apetīte, meitene neņem rokā ne maizīti ne ko citu, baidās nosmērēt rokas. Gabriela runā slikti, kad runā, tad stāsta tikai pašai saprotamas lietas, uz skolotājas jautājumiem nespēj sakarīgi atbildēt. Uz podiņa neiet, meitenei ir autiņbikses. Pusdienās aizmieg ar raudāšanu un ik pa laikam pamostas ar raudāšanu. Sagaidot māmiņu skrien pie viņas, raušas klēpī un raud. Skolotāja aprunājas ar māmiņu, izstāsta par meitenes uzvedību dienas ritā, pajautā par meitenes apetīti un iesaka māmiņai mudināt meiteni ēst pašai nebaidoties ņemt ēdienu rokās.

Aigars ir mazs augumā, nestabils kustībās. Grupā tiek ienests māmiņas klēpī, raudam. No mammas klēpja raudot, bet labprātīgi pāriet skolotājas klēpī, raudāšana turpinās, kādu laiku uzturas kāda pieaugušā klēpī. Tiek novērots, ka Aigars palaikam iet pie bērniem, sevišķi tad, ja kāds no grupas vecākajiem bērniem viņu paaicina. Patīk ja bērni apčubina. Nedēļas laikā tiek novērots, ka protestē pret jebko, ko liek darīt skolotāja, ir spītīgs. Aigars runā sev saprotamā valodā, kas apgrūtina, kontaktēšanos ar bērniem. Pats neēd, ir jābaro, no pārtikas atsakās, nevēlas atrasties pie galda. Bērns ar autiņbiksītēm bez mīļmantiņas, bez māneklīša. Gulēt iet raudot, nevēlas atrasties guļus stāvoklī, uz gulēšanu ir līdzīgi tējas pudele. Pamostoties raud un prasās skolotājai klēpī, neprot pats ģērbties, tādēļ skolotājai ir jāģērbj. Māmiņai pretī skrien raudot. Kamēr skolotāja sarunājas ar māmiņu, Aigars atrodas māmiņas klēpī. Bērns smaida un cenšas kontaktēties ar skolotāju.

Baiba ir smalka meitene, nāk grupā pati. Raudot atvadās no māmiņas, darba autore ievēro, ka vecāki ar meiteni sarunājas pirms ievēd viņu grupiņā, tiek stāstīts, ka vecākiem jāiet uz savu darbiņu un Baibai ir savs darbiņš. Vecāki pastāsta, ka pēc darbiņa atnāks pakaļ.

Nevēlas, lai tiktu ņemta klēpī, kad sāk satraukties, mīļo savu mīļmantiņu, zaķīti. Novērots, ka baidās no citu bērnu tuvošanās, baidās, ka tiks apgāzta vai tiks izdarīts pāri. Ir pašapkalpošanās prasmes, pie galda ēd pati, iet uz podiņa, tādēļ viņai adaptācija ir vieglāka, kā citiem bērniem. Ik pa laikam ieraudās un vaicā pēc māmiņas, tad skolotājai ir jāpaskaidro, ka māmiņa ir darbā un atgriezīsies, lai viņu aizvestu uz mājām. Baibai ir labas runāšanas prasmes, tādēļ vēlas sarunāties ar skolotāju, izvaicāt viņu. Gulēt iet bez raudāšanas, bet mostas ar raudāšanu, kad meklē savu zaķīti. Darba autore novēro, ka tuvojoties vakaram Baiba, redzot citu vecāku ierašanos sāk nervozēt un kad ierodas māmiņa sāk raudāt. Skolotāja aprunājas ar māmiņu par Baibas baidīšanos no bērniem, tiek noskaidrots, ka pirms pāris dienām mājas pagalmā viņa ir pagrūsta un no tās dienas bērns baidās no citiem bērniem. Ģimenē ir vēl vecāks brālis, kuru satiekot pirmsskolas izglītības iestādē, sāk raudāt.

Gustavs ir vājš, bāls, nestabils zēns. Inesot grupā, nevēlas atlaist māmiņu, Pieķeras viņai. Māmiņa no sevis atrauj bērnu un iedod skolotājai klēpī. Bērns paliek raudot, bet pēc kāda laika nomierinās. Tiklīdz skolotāja cenšas palaist bērnu no klēpja, atsākas raudāšana. Pirmās dienas bērns pavada raudot, ja neatrodas kādam klēpī. Darba autore novēro, ka bērns katru dienu ir ļoti miegains, aprunājoties ar māmiņu, izrādās, ka Gustava dienas rits ir pavisam savādāks kā PII. Bērnam tikko ir pārtraukta krūts barošana, un gulēšanas ritms viņam arī ir ik pēc 4 stundām. Līdz ar to bērns ir nervozs un raudulīgs. Adaptāciju apgrūtina arī tas, ka pats neēd un nevēlas ēst, kad tiek barots, atsakās arī no dzeršanas, nesēž pie galda. Nevēlas staigāt ar kājām, vairāk vēlas rāpot, vai, lai viņu nēsā klēpī. Zēns ar autiņbiksītēm, bez jebkādam pašapkalpošanās prasmēm. Gustavs baidās no ūdens un protestē pret autiņbiksīšu maiņu, sarunā ar māmiņu tiek noskaidrots, ka mājās autiņbiksītes mainot, tiek izmantotas salvetes. Gulēt iet ar raudāšanu, neguļ gultā, iemieg, šūpojoties skolotājas klēpī, no tā var secināt, ka mājās tiek midzināts klēpī. Māmiņu ieraugot, raudot krīt zemē, neceļas, gaida kamēr tiks paņemts klēpī. Pēc pirmās nedēļas vērojumiem var secināt, ka vecāki Gustavu uztver kā zīdaini, necenšas, lai bērns attīstītos atbilstoši savam vecumposmam, tas apgrūtina bērna adaptāciju pirmsskolas izglītības iestādē. Darba autore uzskata, ka Gustavs ir par ātru uzsācis pirmsskolas izglītības iestādes apmeklējumu. Vecāku motivācija ir bijusi darbavietas saglabāšana, un bērns nav gatavots apmeklējumam.

Ralfs ir maza auguma zēns, bet aktīvs, un vēlas komunicēt ar pieaugušajiem. Grupā inenes māmiņa, zēnam ir asaras acīs, bet neceļ protestu par palikšanu grupiņā. Bērns paprasās skolotājai klēpī, izmanto māneklīti. Ilgi neatrodas skolotājas klēpī, atdod māneklīti skolotājai un dodas rotaļāties. Ir interese par bērniem, pievienojas vecākajiem grupas bērniem pēc uzaicinājuma. Darba autore secina, ka vēlme būt bērnu sabiedrībā ir tāpēc, ka nav vienīgais

bērns ģimenē. Ir pašapkalpošanās prasmes, ēd labprāt un pats. Ir māneklītis, ar kuru arī aizmieg. Ralfam ir sava sarunvaloda, kas skolotājam ir jāšifrē. Tāpat arī darba autore novēro, ka zēnam vajag, lai ejot gulēt pabraukā ar roku pa muguru, tad ātri aizmieg. Dienas ritā apvaicājas vai māmiņa būs, un priecājas, kad skolotāja atbild, ka māmiņa būs. Sagaida māmiņu bez raudāšanas, atvadās no skolotājas.

Kaspers ir apaļīgs, omulīgs zēns, drošs. Grupā ienāk pats bez raudāšanas, apsēžas uz krēsla, īsu brīdi novēro citus, apskata grupu un tad dodas pie rotaļlietām. Ir interese par bērniem, ik pa laikam nepieciešams pasēdēt skolotājas klēpī. Ir pašapkalpošanās prasmes, lieto autiņbiksītes, gulēt iet ar tējas pudeles. Kā tika noskaidrots, zēnu atstāja pie citiem pieaugušajiem, līdz ar to nav nekādu problēmu sadarbībai ar skolotājām. Kaspers runā, bet daudzi vārdi ir paša izdomāti. Labprāt dodas gulēt, guļ labi un ilgi, no tā darba autore secina, ka bērnam arī mājās ir bijis līdzīgs dienas rits, kā PII. Vecāki ir interesējušies par adaptācijas procesu un ievērojuši ieteikumus, par kuriem lasījuši, lai atvieglotu bērna adaptāciju PII. Māmiņu sagaidot, zēns ieraudas, pieglaužas māmiņas klēpim, aizejot ar smaidu atvadās no skolotājas.

Guntis ir nedrošs, nāk grupā pats, bez emocijām. Darba autore novēro, ka zēns kādu laiku turas nostatus no citiem. Neuztur kontaktu ar skolotāju un bērniem, rotaļājas vienatnē. Ir kluss un mazaktīvs uz visu ir jāpamudina, neatbild uz skolotājas darbībām, runu. Nav mīlmantiņas, māneklīša, cik tiek novērots zēnam nav nekāda īpaša veida, kā nomierināties, kad satraucas, katru reizi viņam palīdz, kas cits. Zēns ir ar autiņbiksītēm, nevēlas tās mainīt. Ēd pats, bet baidoties. Darba autore novēro, ja skolotāja kādam bērnam, aizrāda par uzvedību, Guntis sabīstas, un reaģē tā, it kā skolotāja, to teiktu viņam. Gulēt nevēlas, ilgi grozās, bet neraud. Guntis nesarunājas ar skolotājām un bērniem, nezina pieklājības normas, nelieto pieklājības vārdus. Kad skolotāja pamāca zēns sastingst ar noliektu galvu. Māmiņu sagaidot neraud, neizrāda nekādas emocijas, neatvadās no skolotājas, lēnām atstāj grupu. Zēnam ir jaunāka māsa. Ģimene ir sociālo darbinieku uzraudzībā. Darba autore uzskata, ka Guntim ir mazāk prasmju, tādēļ viņam ir jāvelta vairāk uzmanības.

3.2. Rotaļu, dziesmiņu, dzejoļu atlase un izmantošana, ievērojot bērnu individuālās grūtības adaptācijas procesā

Darba autore izmantojot rotaļas, dziesmiņas, skaitāmpantiņus, pasakas veic adaptācijas korekciju divu un trīsgadīgu bērnu grupā. Korekcija notiek visas dienas ritā rīta cēlienā, pusdienās, gulēšanas laikā, pēcpusdienā u. c.

Vienas dienas apraksts no rīta līdz vakaram

Bērnam sākot apmeklēt, pirmsskolas izglītības iestādi svarīgākais ir pielāgoties jaunai videi, jauniem apstākļiem un svešiem cilvēkiem. Bērnam jāievēro atšķirīgs dienas rīts, ne tāds kā līdz šim. Tādēļ skolotājiem jādara viss iespējamais, lai šo pielāgošanās laiku jauniem apstākļiem, padarītu pēc iespējas patīkamāku.

Rīta cēliens daudziem no pētījumā iekļautajiem bērniem ir viena no grūtākajām dienas daļām. Bieži vien tas, kā bērns ierodas grupā (kliegšanu, raudāšanu, smaidīšanu u. c.) nosaka to, kā bērns uzvedīsies visu turpmāko dienu. Tā kā šajā laikā notiek svarīgs process, kad bērns tiek atstāts svešā vidē, bez māmiņas, kura ir drošais patvērums, skolotājai jācenšas sniegt, kādu atbalstu bērnam, lai viņš justos drošs un gaidīts. Darba autore, sagaidot bērnus grupā, ar katru sasveicinās, fonā skan mierīga dabas skaņu mūzika.

Kad ierodas **Gustavs** ar māmiņu, zēns jau ir noraudājies un cieši klāt apķēries viņai ap kaklu. Darba autore sagaida bērnu pie durvīm, aprunājas ar viņu un māmiņu, tā, lai bērns redz, ka arī māmiņa sarunājas ar skolotāju un nekas slikts nenotiek. Māmiņa ieliek **Gustavu** skolotājas klēpī, atvadās un aiziet. **Gustavs** paliek kliezot. Skolotāja sarunājas ar viņu, apmīļo, noglāsta. Apsēžas ar bērnu klēpī pie galda un rāda uz citiem grupas bērniem, stāstot, kā viņi spēlējas.

Kad ierodas nākamais bērns, **Gustavs** ir pārstājis raudāt un skolotāja laiž viņu ārā no klēpja, lai dotos sagaidīt **Kasperu**. Bet **Gustavs** atkal skaļi sāk kliegt un raudāt, tādēļ skolotāja palūdz skolotājas palīgu, lai viņa paņem **Gustavu** klēpī, lai bērns būtu mierīgāks un citi bērni nesabītos no viņa kliegšanas. **Kaspers** grupā ienāk mierīgi, atvadās no māmiņas sasveicinās klusām ar skolotāju un apsēžas uz tuvākā krēslīņa. Skolotāja turpina runāt ar bērnu apvaicājas, par to, ko viņš redzējis, nākot uz grupiņu pie bērniem **Kaspers** stāsta, ko redzējis, bet vēro bērnus. Skolotāja uzaicina viņu doties rotaļāties, **Kaspers** priecīgs, un lēnām dodas pie rotaļlietām.

Darba autore dodas sagaidīt **Aigaru**, arī viņam tāpat kā **Gustavam**, atvadīšanās no māmiņas ir ar kliegšanu un nevēlēšanos atlaist viņu. **Aigars** tiek paņemts no māmiņas klēpja, bērns piekļaujas skolotājai. **Aigaram** tiek atbildēts ar apskāvienu un samīlošanu, ar ko bērns

ir mierā un labprāt tā kādu laiku pavada. Darba autore, turot bērnu klēpī skaita dzejolīti „Tā jā j kungi” (*skat. 2. pielikumu*). Pienāk meitene no vecākajiem grupas bērniem un aiz rokas aizved **Aigaru** rotaļāties, apmīļo viņu, zēnam tas patīk.

Ierodas **Guntis**, zēns raud, atvadās no tēta un ieiet grupā. Skolotāja uzrunā zēnu, bet, viņš ir kluss un mazrunīgs, nevēlas atbildēt. Lēnām aiziet pie klučiem, kuri atrodas tālāk no citām rotaļlietām, pie kuriem nav citu bērnu.

Arī **Baibai** rīta cēliens lielus pārdzīvojumus nesagādā. Meitene ar asarām acīs, bet mierīgi atvadās no māmiņas, sabučo viņu un pamāj ar rociņu. Meitene atbild skolotājas sveicienam un turpina sarunāties ar skolotāju par savu mīļmantiņu zaķīti.

Laikā, kad skolotāja sarunājas ar **Baibu**, ierodas **Ralfs**. Zēns ienāk ar asarām un māneklīti. Kad skolotāja sasveicinās, **Ralfs** paprasās klēpī. Skolotāja paņem zēnu klēpī un aiziet pie galda, pie kura stāv **Baiba**, skolotāja uzaicina **Baibu**, lai viņa pastāsta **Ralfam** par savu zaķīti. **Ralfs** paklausās, bet ilgi neuzturas skolotājas klēpī, atdod skolotājai māneklīti un dodas rotaļāties.

Māmiņa atved **Gabrielu**, kura stipri raud. Skolotāja vēlas paņemt meiteni klēpī un samīļot, bet meitene pret to protestē. Kad māmiņa aiziet, viņa dodas pie loga, un skatās pa to. Kādu laiku **Gabriela** raud un neatiet no loga. Skolotāja, lai novērstu meitenes domas, iedod viņai paskatīties grāmatiņu, uz kādu laiku meitene nomierinās.

Kad bērni sagaidīti, un visi gatavojas brokastīm, zinot, ka jaunajiem grupas bērniem šis ir neierasts process, darba autore kopā ar bērniem skaita tautasdziesmu „Cepu, cepu kukulīti” (*skat. 3.pielikumu*). Ir bērni, kuri iesaistās, un kuri nevēlas iesaistīties. Pirkstiņrotaļas beigās darba autore pakutina bērniem vēderiņus, pārbaudot, kuram vēderiņā ir kukulītis. Bērnus tas uzjautrina.

Kad bērni, kuriem nav patstāvīgu ēšanas prasmju neēd, un ir niķīgi kā, piemēram, **Gustavs**, darba autore cenšas viņu pabarot, mīļi runā ar bērnu, smaida, noglāsta muguriņu. Tiek izmantots acu un roku kontakts, kas šim bērnam, pēc darba autore vērojumiem, ir nepieciešams visvairāk. **Gustavs** protestē pret sēdēšanu pie galda, krīt no krēsla. Skolotāja ņem zēnu klēpī un ar karotīti baro. Pēc tā var secināt, ka zēns tiek barots sēžot klēpī, jo tikai tad viņš paliek mierīgāks. Neko daudz neieēdis raujas no skolotājas prom, lai bērns nepaliktu neēdis, viņam tiek iedota maizes rīciņa, kuru zēns labprāt paņem.

Tāpat uzmanība tiek pievērsta **Aigaram**, kurš pats neprot ēst, bet ar skolotājas palīdzību, bērns cenšas. Skolotāja ieliek karoti bērnam rokā, paņem viņa rociņu savā un abi kopā ēd. **Aigars** smaida un nekādu protestu neizrāda.

Darba autore palīdz arī **Gabrielai**, meitene ēd tikai putriņu. Kad skolotāja ieliek rociņā maizīti, meitene to izsviež un sāk raudāt, rāda, ka netīras rokas. Tad meitenei tiek piedāvāta izmantošanai salvete. Neskatoties uz to, ka meitene baidās sasmērēt rokas, skolotāja viņu mudina ņemt maizīti rokā.

Pārējiem bērniem **Ralfam, Baibai, Kasperam, Guntim** ēšana problēmas nesagādā, vienīgi **Guntim** ik palaikam jāatgādina, ka ir jāēd.

Darba autore novēro, ka paldies pēc brokastīm pasaka tikai **Baiba**, bet **Ralfs, Kaspers** pateicas tikai pēc skolotājas uzaicinājuma.

Rīta aplī skolotāja aicina bērnus uz paklājiņa, kur vienmēr notiek sasveicināšanās. Skolotāja ar grupas talismanu rokā sasveicinās ar katru bērnu. Talismans šai grupiņai ir lellīte Īkstīte. Skolotāja lellītes vietā pasaka „Labrīt, **Baiba!**” un iedod lellīti meitenei rokās. Bērni paņem lellīti, sasveicinās ar to un samīļo, atdod skolotājai. Bērniem patīk lelles samīļošana. **Kaspers, Ralfs**, tāpat kā **Baiba** sasveicinās un samīļo lelli, atdod to skolotājai Rokās. **Gabriela** paņem lelli neko nesaka un uzreiz atgriež to skolotājai. **Aigars** uzmanīgi vēro citus bērnus, kad lelle sasveicinās ar viņu, zēns samīļo lelli, bet nesasveicinās. **Guntis** par šādu sasveicināšanās veidu kautrīgi smaida, paņem lelli rokā skatās uz to un klusi pie sevis kaut ko pasaka, atgriež lelli skolotājai. **Gustavs** nevēlas lelli ņemt rokās, un pats prasās klēpī, sāk niķoties. Skolotāja paņem **Gustavu** klēpī, paslavē bērnus, ka labi sasveicinājušies un uzaicina padziedāt dziesmiņu. Šī dziesmiņa, nomierina, jau nogurušos, jaunos grupas bērnus „Sasveicināšanās dziesmiņa” (*skat. 4.pielikumu*). Darba autore turot **Gustavu** klēpī, atkārtoti dziesmiņu ar uzaicinājumu bērnus iesaistīt. **Baiba, Ralfs** iesaistās, bet lēnām un uzmanīgi, kautrējoties. Pārējie jaunie bērni vēro, kas notiek. Te atbalstu skolotājai sniedz vecākie grupas bērni, kuri uzrunājot un pamudinot iesaista dziesmiņā **Kasperu, Aigaru**. Savukārt **Gabriela** neizrāda nekādu interesi un vēlēšanos iesaistīties darbībā. **Guntis** izrāda interesi, vēro, ko dara citi bērni, bet pats līdzī nedarbojas un pēc uzaicinājuma pievienoties kļūst vēl kautrīgāks. Pēc dziesmiņas skolotāja paslavē bērnus.

Rotaļnodarbības laikā darba autore iesaista skolotājas palīgu. Lai ieinteresētu bērnus darbam tiek izmantota rotaļa „Garausītis zaķītis mazgājas” (*skat. 9.pielikumu*). Rotaļā par zaķīšiem tiek izvēlēti, tie bērni, kuri paši vēlas. Pēc rotaļas skolotāja uzaicina bērnus pagatavot zaķītiem ciemošanās tērpu. Zaķa trafaretam ir uzzīmētas drēbes, kuras bērni pēc savas vēlēšanās var izkrāsot, kā vēlas. No jaunajiem grupas bērniem darbā labprāt iesaistās **Ralfs, Baiba, Kaspers**. Darbā nepiedalās **Aigars, Gustavs, Gabriela, Guntis** – bērni nevēlas sēdēt pie galda, pirmajās rotaļnodarbībās skolotāja bērniem neuzspiež obligātu darbošanos, bet ieinteresē bērnus lēnām. Ļauj paskatīties, ko dara citi bērni.

Dienas ritā, kad bērni var brīvi rotaļāties, uzmanību sāk prasīt **Kaspers**. Viņš tiek paņemts klēpī, jo pats to vēlas un darba autore izmanto ucināmo dziesmiņu „Zīlīte, žubīte” (*skat. 2.pielikumu*). **Kaspers** ir priecīgs un smejas par darbībām. Rindā jau sastājušies citi grupas bērni, arī **Ralfs, Baiba, Guntis**, kuri tiek iepriecināti ar darba autores uzmanību.

Kad jākārto grupas mantas, ar kurām bērni spēlējušies, darba autore izmanto bērnu darbību pavadošu dzejolīti, lai bērnu darbs kļūtu rotaļīgāks „Vilcieniņš” (*skat. 7.pielikumu*). Tā iesaistot grupas bērnus tiek apgūtas, sociālā norma: sakārtot savu darbavietu. Kūtrāk iesaistās **Gabriela** un **Gustavs, Baiba**, bērni izvairās no citiem bērniem, baidās, ka tiks apgāzti. Tiek ievērots, lai visi būtu uzmanīgi.

Darba autore rotaļu izmanto arī pastaigas laikā, kad bērni kļūst nervozi. **Aigars, Gabriela, Guntis** domā, ka dosies mājās, nevis pastaigā rotaļu laukumā tādēļ tiek izvēlēta rotaļa „Igauņu bērnu rotaļa” (*skat. 9.pielikumu*). Rotaļā labprāt iesaistās visi bērni. Skolotāja pēc rotaļas ļauj bērniem brīvi darboties laukumā. Pastaiga nav ilga, jo **Gustavs, Aigars, Gabriela** protestē, un nevēlas paši iet kājām, bet prasās klēpī. **Aigars** atlaiž skolotājas palīga roku, krīt zemē un skaļi kliedz. Darba autore paņem Aigaru sev pie rokas un, sarunājoties ar viņu turpina ceļu uz grupu. Pēc vērojumiem, darba autore secina, ka šie bērni, vai nu tiek sēdināti bērnu ratos, vai patstāvīgi nesti klēpī, kas apgrūtina viņu adaptāciju. Jo skolotājas nespēj visus nest, bērni pamazām tiek radināti pie pastaigām, pagarinot tās.

Tā kā **Gustavs** ir pieradis pie cita dienas rita, un tikko ir pārtraucis zīdaiņa dienas ritu, grib gulēt ātrāk, kā citi bērni. Zēns pēc pastaigas ir niķīgs, **Gustavs** aizmieg klēpī. Viņš ir šūpojams, tādēļ darba autore izmanto miega dziesmiņu „Mācāmā dziesmiņa” (*skat. 5.pielikumu*). Zēns raudot, nervozi aizmieg, nesagaidot pusdienas.

Tikmēr citi bērni ir paēduši un dodas mazgāties. Lai šo procesu padarītāku rotaļīgāku un ne tik saspīlētu, darba autore izmanto dzejoli „Mazgāšanās laikā” (*skat. 7.pielikumu*). Dažiem bērniem nepatīk mazgāties, bet ar šo dzejoli bērni kļūst atvērtāki darbībai.

Dodoties gulēt, visiem jaunajiem bērniem skolotāja palīdz nogērbties. **Aigars** ir jāpārgērbj, jo zēns neprot gērbties. **Aigars** ātri aizmieg. **Kasperam, Gabriela, Guntim** ir jāpiepalīdz gērbties, bērni izrāda interesi par šo procesu, bet vēl tas nesānāk kā nākas. **Baiba** un **Ralfs** gērbjas paši, skolotāja palīdz sakārtot apģērbu uz krēsliņa. Tā kā **Gustavs** aizmīga skolotājai klēpī, zēns ar tām pašām drēbītēm tika noguldīts gultiņā. **Baiba, Ralfs Gabriela** sāk raudāt. **Baibai** tiek iedota viņas mīļmantiņa, un viņa nomierinās. **Gabrielai** iedod viņas tējas pudeli, un meitene arī nomierinās, iemieg. Darba autore apsēžas līdzās **Ralfam**, iedod

māneklīti, uzliek roku uz muguras un lasa miega pasaku „Zaķis un bruņurupucīte” (*skat. 8.pielikumu*). Pasakas laikā **Ralfs** un arī citi grupas bērni iemieg.

Diendusas laikā **Gabriela**, vairakkārt pamostas ar raudāšanu, viņa tiek nomierināta ar glāstiem un maigu runāšanu. **Kaspers**, pamostas ātrāk, kā citi bērni, bet gultiņā ir kluss un mierīgs. Kad pamostas **Gustavs**, kurš aizmiga jau pusdienu ēšanas laikā, sāk trokšņot un traucēt diendusu citiem bērniem. Darba autore saģērbj bērnu un dodas viņu paēdināt.

Pamošanās laiks grūtāks ir **Gabrielai**, kuras miegs diendusas laikā bija saraustīts. Tādēļ meitenei atļauj pagulēt mazliet ilgāk, lai viņa nebūtu niķīga. Pārējie bērni pamostas, saģērbjas vai tiek saģērbti, un dodas uz rotaļu istabu gaidīt launagu. Kamēr tiek uzklāts galds skolotāja kopā ar bērniem izspēlē ucināmo dziesmiņu „Zirneklītis putru vāra” (*skat. 2.pielikumu*). Dziesmiņas laikā tiek pakutināts, katra bērna vēderiņš.

Pēcpusdienā, kad bērni gaida vecākus, lai dotos mājās, daži sāk nervozēt, redzot, ka citiem nāk pakaļ. Darba autore runājas un rotaļājas kopā ar bērniem. Skaita skaitāmpantiņu „Divi gaiļi, dziedātāji” (*skat. 6.pielikumu*). Bērni skaitot pantiņu un iesaistoties rotaļās, uz kādu laiku piemirst par vecāku gaidīšanu. **Gabriela** ieņem sev ierasto vietu grupā pie galda, kurš atrodas tuvāk pie loga, skatās grāmatas un ik pa laikam palūkojas ārā pa logu. **Baiba** dzīvojas netālu no skolotājas galda, apjautājoties par māmiņu, un skolotāja vienmēr atbild meitenei. **Gustavu** un **Aigaru** pēc launaga ēšanas aprūpē vecākie grupas bērni. Zēniem patīk, ka viņiem pievērš uzmanību aprunājas, apčubina. **Ralfs, Kaspers, Guntis** rotaļājas savā nodabā ar grupas rotaļlietām.

Kad ierodas **Gunta** māmiņa, zēns ir aizņemts, rotaļājoties ar mašīnām. Zēns tiek pasaukts, **Guntis** nomet mašīnu un skrien pie māmiņas. Zēnam tiek pateikts, ka rotaļlietas ir jānoliek vietā, arī māmiņa tam piekrīt. Zēns ātri noliek rotaļlietas un skrien ārā no grupas. Skolotāja aprunājas ar māmiņu, pastāsta, kā zēns darbojies dienas laikā. Māmiņai tiek ieteikts mudināt bērnu būt drošākam un runāt skaļāk. Zēns aizejot neatvadās.

Gabriela māmiņu ierauga pa logu, noliek grāmatu un gaida pie grupas durvīm. Kad māmiņa parādās durvīs, meitene raudādama metas ap kaklu. Skolotāja pastāsta, ka meitene baidās ņemt ēdienu rokā, tiek ieteikts vairāk dot maizīti, cepumus, burkānus u.c. pārtikas produktus rokās. Stāstīt, ka nevajagas baidīties nosmērēties, jo rociņas var nomazgāt. Neturēt ēdamo viņas vietā. Aizejot **Gabriela**, pamāj skolotājai ar rociņu.

Kad ierodas **Gustava** tētis, zēns krīt zemē un raud, vēlas, lai viņam iet pakaļ, tādēļ darba autore paņem zēnu klēpī un aiznes tētīm. Zēns apķeras un rāda uz ārdurvīm. Tētīm tiek ieteikts, mācīt zēnu pie patstāvības, sēdēt pie galda, mācīties ēst. Nebarot klēpī turot. Aizejot zēns neatvadās.

Baibas un **Aigara** māmiņas ierodas vienlaicīgi, un **Baiba** priecīgi paziņo zēnam, ka viņa māmiņa ieradusies. **Baiba** paņem savu zaķīti un dodas pie māmiņas, bet Aigars sāk raudāt un skrien pie māmiņas. **Baibas** māmiņa pajautā meitenei kā gāja, vai labi gulēja un ēda. Gan meitene, gan skolotāja izstāsta māmiņai, viņu interesējošus jautājumus. Meitene atvadās no skolotājas. Skolotāja apvaicājas **Aigara** māmiņai, vai bērns tiek vests bērnu ratos un iesaka pamazām radināt bērnu pie pastaigām, lai atvieglotu pastaigas ar grupas bērniem. Aizejot zēns atvadās.

Redzot kā citi bērni aiziet, **Ralfs** sāk nervozēt, tādēļ skolotāja iedod viņam māneklīti. Zēns paņem māneklīti un uzturas skolotājas tuvumā. Skolotāja paskaidro, ka arī viņa māmiņa drīz ieradīsies. Ierodas **Ralfa** māmiņa, zēns aizmet māneklīti un skrien apskauties. Māmiņai tiek pastāstīts, kā bērns uzvedies pa dienu. Zēns priecīgs atvadās no skolotājas.

Kaspers māmiņu sagaida ar smaidu, kautrīgi un lēnām iet pa grupu pie viņas. Pirms iziet no grupas, zēns visiem saka – atā. Māmiņa pajautā vai zēnam šodien labi gāja vai patika ar draugiem spēlēties. Skolotāja pastāsta, kā zēns juties, ko darījis.

Dienas ritā bērniem, kuri nelieto autiņbiksītes, vairakkārt tika jautāts par vajadzību iet uz podiņa, bet bērniem, kuri izmanto autiņbiksītes, podiņš netika piedāvāts, jo tā jau daudz pārmaiņu bērniem pirmajās dienās pirmsskolas izglītības iestādē.

Visas dienas ritā, izmantojot dažādus dzejoļus, dziesmiņas, rotaļas tiek novērsta bērnu uzmanība no bērnu raizēm, tādā veidā atvieglotot bērnu adaptācijas procesa norisi. Rotaļas iekustina pat klusākos un nedrošākos bērnus.

3.3. Pētījumā iegūto rezultātu analīze; ieteikumi pieaugušajiem labvēlīgas adaptācijas sekmēšanai

Darba autore piecus mēnešus vērojot bērnus, rotaļājoties ar viņiem, iesaistoties viņu PII ikdienā novēro, ka bērni ir kļuvuši drošāku un patstāvīgāki. Labprāt iesaistās grupas nodarbībās. No tā var secināt, ka adaptācijas procesu vieglāku ir darījušas darba autores izmantotās rotaļas, dziesmiņas un dzejoliši. To apstiprina arī darba autores vērojumu un rezultātu salīdzinājums adaptācijas sākumā (2014. gada janvārī) un adaptācijas procesa beigās (2014. gada maijā), kad bērni adaptējušies pirmsskolas izglītības iestādē (*skat. 2. tabulu*).

2. tabula. Bērnu vērtējuma tabula ballēs adaptācijas laika posmā no 2014. gada janvāra līdz 2014. gada maijam

Bērna vārds	Drošības izjūta	Runāt-prasmes	Pašapkalpošanās prasmes	Saskarsmes prasmes	Mīļmantiņas izmantošana	Rezultāti
Gabriela	1 / 3	2 / 3	2 / 3	1 / 2	1 / 2	7 / 13
Aigars	1 / 3	1 / 2	2 / 3	1 / 3	2 / 3	7 / 14
Baiba	2 / 3	3 / 3	3 / 3	2 / 3	3 / 3	13 / 15
Gustavs	1 / 2	1 / 2	1 / 2	1 / 2	1 / 2	5 / 10
Ralfs	2 / 3	2 / 3	2 / 3	2 / 3	2 / 3	10 / 15
Kaspers	2 / 3	2 / 3	2 / 3	2 / 3	2 / 3	10 / 15
Guntis	1 / 2	2 / 3	2 / 3	1 / 3	2 / 3	8 / 14
	J / M	J / M	J / M	J / M	J / M	J / M

Apzīmējumi: **J** – janvāris; **M** – maijs.

Adaptācija norises procesa perspektīvais variants pētījuma beigās (2014. gada maijs):

- Smagas pakāpes adaptācija – 0 bērniem, ballu skaits no 1 – 5.
- Vidējas pakāpes smaguma adaptācija – 1 bērnam (Gustavs), ballu skaits no 6 – 10.
- Vieglas pakāpes adaptācija – 6 bērniem (Baiba, Gabriela, Aigars, Ralfs, Kaspers, Guntis), ballu skaits no 11 – 15.

Darba autore salīdzinot bērnu uzvedību adaptācijas procesa sākumā – janvārī – ar adaptācijas procesu – maijā secina, ka adaptācijas norise visiem bērniem ir notikusi veiksmīgi. Nevienam no bērniem nebija smaga adaptācijas pakāpe. Pārsvārā bērniem bija nosacīti vieglas adaptācijas pakāpe.

Bērns, kuram bija vidēja adaptācijas pakāpe novērošanas laikā periodiski slimoja, zēnam radās veselības problēmas neēšanas dēļ. **Gustavs** pēc darba autores vērojumiem pirmajā dienā atstāja iespaidu, ka viņu adaptācijas process būs smags, jo bērns pēc izskata bija vājš, bāls un nestabils uz kājām. Darba autore uzskata, ka zēna „klupšanas akmens” bija ēdienreizes, jo vecāki nebija radinājuši bērnu pie pieaugušo pārtikas un bērnam nebija pašapkalpošanās prasmju.

Adaptācijas procesā novēroto bērnu raksturojums 2014. gada maija mēnesī

Gabriela emocionāli līdzsvarota, grupā ienāk pati, vairs tikai reizēm ar raudāšanu, atvadās no māmiņas, sasveicinās ar skolotāju. Meklē saskarsmi ar pieaugušajiem, kontaktējas ar bērniem, neizejot no sevis izvēlētās telpas, vietas. Tieši saskarsmes prasmju trūkums, apgrūtināja adaptācijas procesu. Meitene ir sākusi ņemt pārtiku rokās, vairs nebaidās sasmērēties. **Gabriela** lieto autiņbiksītes, bet apgūst podiņlietošanas prasmes. Gulēt iet bez raudāšanas, vairs nemostas gulēšanas laikā. Ģērbjas ar skolotājas palīdzību. Nomierinās skatoties grāmatas. Meitenei patīk stāstīt, kas notiek mājās, ko viņa dara. Sagaida māmiņu bez raudāšanas, atvadās no skolotājas.

Aigars ir kļuvis drošs. Māmiņas klēpi atstāj bez raudāšanas. Ēd pats, nu jau bez skolotājas palīdzības. Nepārtraukti strīdas ar citiem grupas bērniem par rotaļlietām. Pastaigas laikā neprasās klēpī, bet cenšas aizbēgt uz citu pusi. Zēns lieto autiņbiksītes, un vēl protestē pret podiņapmācību. Gulēt iet bez raudāšanas, traucē citiem iemigt.. Māmiņu sagaida ar smaidu, skrien pie viņas, atvadās no skolotājas.

Baiba grupā nāk pati, ir droša, ir sākusi komunicēt ar bērniem nebaidās vairs no burzmas. Iesaistās rotaļās ar bērniem. Turpina meklēt nepieciešamības gadījumā atbalstu pie pieaugušajiem. Mīļmantiņa ir saglabājusies, bet tā nav nepieciešama visu laiku, izmanto, tikai ejot gulēt. Gulēt iet labprāt bez raudāšanas, diendusas laikā nemostas. Neizmanto autiņbiksītes, lieto lielo podu. Māmiņu sagaida ar smaidu, vienmēr atvadās no skolotājas un grupas bērniem.

Gustavs joprojām grupā tiek ienests un nodots skolotājai. Zēns iet pie citiem bērniem, bet dara viņiem pāri. Sācis ēst ar skolotājas palīdzību, ēdot sēž pie galda, nebēg prom. Ir pielāgojies PII dienas ritam. Gulēt iet ar raudāšanu, vēlas, lai sēž blakus. Zēns lieto autiņbiksītes, atsakās no podiņa. Vairs neprotestē pret autiņbiksīšu maiņu. Sagaidot māmiņu raud, bet iet viņai pretī, atvadās no skolotājas ar smaidu.

Ralfs ir atvērts, draudzīgs, kustīgs zēns. Grupā nāk pats, ar smaidu, dodas rotaļāties pie citiem bērniem. Neizmanto māneklīti. Apguvis podiņapmācību. Tāpat arī sācis patstāvīgi ģērbties, retu reizi nepieciešama skolotājas palīdzība. Gulēt dodas bez raudāšanas, aizmieg pats, neprasa, lai skolotāja sēž līdzās. Sagaida māmiņu ar prieku, atvadās gan no skolotājas, gan no bērniem. Ik reizi atvadoties gaida atbildi no bērniem.

Kaspars atvērts jautrs puika. Patīk skolotājas uzmanība. Grupā nāk ar prieku. Patīk iesaistīties rotaļās ar bērniem. Labprāt piedalās skolotājas vadītajās rotaļās, smiedamies kustās līdzī dziesmiņām. Apguvis podiņapmācību, autiņbiksītes izmanto gulot, drošībai. Guļ labprāt

un ilgi. Ēd ļoti labi un patstāvīgi. Māmiņu sagaidot, par to paziņo citiem grupas bērniem. Atvadās no visiem.

Guntis ir nosvērts, grupā ienāk klusi. Sācis sasveicināties un atvadīties, pašam par to ir prieks. Ēd patstāvīgi, pagaidām vēl klusu, bet izmanto pieklājības frāzes Kontaktējas ar bērniem. Iesaistās rotaļās. Pusdienās neaizmieg, bet uzvedas klusu. Iet uz podiņa, autiņbiksītes izmanto, ejot gulēt. Māmiņu sagaidot ir priecīgs, sagaidot smaيدا, atvadās no skolotājas un bērniem.

Darba autore analizējos vērojumus, izmantojot skolotāju pieredzi, un balstoties uz dažādu autoru atziņām (Brieze, 2002; Šerbakova, skatīts 2014), izveidoja ieteikumus vecākiem.

Ieteikumi vecākiem, bērnam uzsākot apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi:

- svarīgi, lai mazais kopā ar vecākiem un skolotāju pirms uzsāk pirmsskolas izglītības iestādes apmeklējumu, apstaigātu visas grupas telpas, jo viņam ir jāpārlicinās, ka nekur nedraud briesmas
 - no rīta atvadoties, vecākiem noteikti jāapsola bērnam, ka viņi atnāks viņam paķaļ, lai bērns skaidri zina, ka tā arī būs, un nebaidītos, ka tiks pamests
 - ejot uz pirmsskolas izglītības iestādi, vecākiem nevajadzētu justies vainīgiem, raizēties, jo bērns šīs izjūtas uztvers un baidīsies palikt
 - vajag ļaut bērnam ņemt līdzi uz pirmsskolas izglītības iestādi mīļāko rotaļlietu, jo tā nomierina un atvieglo kontaktu ar vienaudžiem
 - vecākiem jāievēro un jānovērtē viss, ko mazais apguvis un izgatavojis pirmsskolas izglītības iestādē. Viņa panākumi ir jāatzīst
 - mājās nevajag mazo pārāk bīkstīt, bremsēt, apsaukāt, jo tad viņš pirmsskolas izglītības iestādē būs lēnīgs un bailīgs, grupā turēsies savrup, baidīsies kontaktēties ar citiem bērniem un pirmsskolas izglītības iestādes personālu
 - jau no bērnības jācenšas pieradināt bērnu pie dažādu situāciju maiņas – jātrenē adaptēšanās sistēmu. Ir jā māca viņu pielāgoties jaunām situācijām, mainīt savu uzvedību
 - nekādā gadījumā neapspriest bērna klātbūtnē uztraucošās problēmas, kas saistītas ar pirmsskolas izglītības iestādes apmeklēšanu. Neizrādīt viņam, uztraukumi, bailes un nepārlicinātību
 - savlaicīgi uzzināt par jauno, ar ko saskarsies bērns pirmsskolas izglītības iestādē

- noskaņot bērnu pēc iespējas pozitīvāk iešanai uz pirmsskolas izglītības iestādi..

Sagatavot viņu īslaicīgam šķiršanās brīdim – likt viņam saprast, ka no tā nevar izvairīties, jo viņš jau ir liels.

- nekādā gadījumā nedraudēt bērnam ar pirmsskolas izglītības iestādes apmeklēšanu, ja viņš slikti uzvedas

- mēģināt organizēt laiku tā, lai pirmās nedēļas laikā, bērns pavadītu pirmsskolas izglītības iestādē ne vairāk kā 2 – 3 stundas

- šajā laikā nereaģēt uz bērna izgājieniem un nesodīt par kaprīzēm. Pacenties arī brīvdienās ievērot pirmsskolas izglītības iestādes dienas ritu

- savlaicīgi mācīt bērnam pašapkalpošanās prasmes, jo pirmsskola izglītības iestāde ir tā vieta, kur bērns pirmo reizi kļūst patstāvīgs un, kur pašam, neatkarīgi no vecākiem, jāveic savi pirmie lieli soļi un lēmumi.

Secinājumi

Darba autore, balstoties uz teorētiķu – Bolotovska, G., Caregorodceva, A. (2006), Dupkēviča, L. (2006), Dzinteres, D., Stangaines, I. (2007), Gailumas, S. (2002), Hansenas, K. A., Kaufmanes, R. K., Koflinas, P. A., Volšas, K. B., (1998), Kempbela, R. (2004), Pļavenieces, M., Škuškovnikas, D. (2002), Romenkovas, V. (2008), Svences, G. (1999), Šponas, A. (2006), Vecgrāves, A. (1996) u. c. atziņām, kā arī veicot pedagoģisko darbību realizāciju secina

- Došanās uz pirmsskolas izglītības iestādi bērnam ir sarežģīts laiks, zināmā mērā bērņā notiek sociāli psiholoģiskas pārmaiņas.

Socializācijas rezultātā bērns apgūst sociālu pieredzi, kura realizējas saskarsmē un darbībā – uzvedības stereotipus, normas un sociālo vidi, kurā viņš dzīvo, vērtību orientāciju.

Noteicošais mazā personības attīstībā ir viņa dzīves sociālie apstākļi: komunikācija, mācību ietekme, kopumā dzīves organizācija, apkārtējās vides ietekme.

Agrā bērņībā norisinās ļoti strauja smadzeņu attīstība, pilnīgi izveidojas redzes un dzirdes jušanas sistēmu smadzeņu daļas un centrālās nervu sistēmas nobriešanas process – izveidojas struktūras, kuras nepieciešamas izziņas, intelektuālo un fizisko spēju normālai attīstībai.

- Šajā vecumā bērņa iekšējam komfortam ir nepieciešama pieauguša cilvēka labvēlīga klātbūtne un ierasti apstākļi.

Tikai tad, ja skolotājs spēj nodrošināt katra audzēkņa individuālās vajadzības un vecāku intereses, var veidoties pozitīva saskarsme ar bērnu un viņa vecākiem.

Skolotājam saskarsmē ar bērnu nepieciešama empātija, labestība, pacietība, asprātība un humors, mīlestība un ticība. Nepieciešams fizisks kontakts, neviltota uzmanība, prasme klausīties, prasme novērtēt bērņa darbību.

Pirmsskolas vecums ir tas posms, kad bērns vēro, mācās un apgūst savstarpējās attiecības. Rotaļājoties bērns ir pētnieks viņš izpēta pats sevi, savus biedrus un apkārtējo pasauli. Tieši rotaļāšanās palīdz attīstīt tādas īpašības kā: iniciatīva, sabiedriskums, spēja koordinēt savu darbību ar vienaudžu grupu darbību, veidojot un uzturot saskarsmi.

- Darba autore, praktiski darbojoties ar bērņiem, secina, ka adaptācijas periodā, strādājot, ar bērņiem ir nepieciešama liela pacietība un mīlums. Ir nepieciešama nepārtraukta pašizglītošanās un dažādas literatūras lasīšana, lai spētu atrast nepieciešamos materiālus, kas noderētu adaptācijas periodā katram bērņam.

Tiek secināts, ka šajā bērniem grūtajā laikā ir vecāki, kuri neapzinās adaptācijas nopietnību un tās iespējamās sekas. Tādēļ šajā periodā nepieciešama lielāka informācija vecākiem par adaptācijas procesa nopietnību. Savukārt skolotājam ir izmantoto vairāk dažādi materiāli, darbojoties ar katru bērnu individuāli.

Darba autore secina, ja pirmsskolas izglītības iestādi vienlaicīgi uzsāk apmeklēt vairāki bērni, viņiem netiek veltīta pienācīga uzmanība. Būtu labi, ja pirmsskolas izglītības iestādē tiktu organizēta pakāpeniska bērnu pievienošanās grupīnai, tā veidojot individuālu pieeju katram bērnam pēc viņa vajadzībām. Kopumā darba autore uzskata, ka pedagoģiskās darbības realizācija ir bijusi veiksmīga.

Pētījuma mērķis sasniegts. Uzdevumi ir īstenoti un hipotēze – bērnu sociālā adaptācija norit sekmīgāk, ja pieaugušie ievēro: 2 – 3 gadīgu bērnu attīstības likumsakarības, noskaidro bērnu uzvedības traucējuma iemeslus, izmanto rotaļas, dziesmiņas, dzejoļus sadarbībā bērns – pieaugušais – ir apstiprinājies.

Izmantotā literatūra un informācijas avoti

1. Albrehta, Dz. (1998) *Pētīšanas metodes pedagogijā: metodiska izstrādne*. Rīga: Mācību grāmata, 104 lpp.
2. Aspazija (1977) *Sēd uz sliekšņa pasaciņa*. Rīga: Liesma, 31 lpp.
3. Baha, V. (2008) *Es varu*. Rīga: Pētergailis, 81 lpp.
4. Bakisa, A., Romēns, K. (1997) *Rotaļas ar bērnu no 1 dienas līdz 6 gadiem*. Rīga: Alberts XII, 191 lpp.
5. Baļčūne, L. (2009) *Vāru, vāru putriņu! Ucināšanas rotaļas un pirkstiņspēles*. Rīga: Zvaigzne ABC, 23 lpp.
6. Barancēviča, A. (1998) *Mazais draudziņ, pulkā nāc: Mācīsimies valodu rotaļājoties*. Rīga: Avots, 112 lpp.
7. Baturina, J., Sorokina, A. (1970) *Rotaļas bērnodārzā*. Rīga: Zvaigzne, 136 lpp.
8. Bolotovskis, G., Caregorodcevs, A. (2006) *Trīs svarīgākie gadi*. Rīga: Zvaigzne ABC, 287 lpp.
9. Brice, B. (2010) *Tipu tapu dziesmiņa*. Rīga: RaKa, 133 lpp.
10. Brice, B. (2013) *Viss sākas ar rotaļu*. Rīga: RaKa, 244 lpp.
11. Brieze, D. (2002) Mazbērnu sociāli psiholoģiskā adaptācija pirmsskolā. *Pirmsskolas izglītība*, Nr. 1., 15.lpp.
12. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. (2000). Sast. autoru kolektīvs V. Skujiņas vad. Rīga: Zvaigzne ABC, 248 lpp.
13. Dupkēvičs, L. (2006) *Saskarsme audzēkņiem*. Rīga: Jumava, 223 lpp.
14. Dzintere, D., Boša, R. (1997) *Rotaļspēles*. Rīga: Mācību apgāds NT, 82 lpp.
15. Dzintere, D., Stangaine, I. (2007) *Rotaļa – bērna dzīvesveids*. Rīga: RaKa, 194 lpp.
16. Dzintere, D., Stangaine I. (2007) *Rotaļa – bērna dzīves prasmju sekmētāja*. Rīga: Raka, 304 lpp.
17. Elnebija, I. (1992) *Pakāpieni bērna attīstībā*. Rīga: Latvijas organizācija „Glābiet bērnus” sadarbībā ar sabiedrību „Pētergailis”, 47 lpp.
18. Engere, I., Gleške, L., Kvjatkovska, I., Šulce, D. (2004) *Sociālā pedagoga darbība konfliktsituāciju risināšanā skolā: rokasgrāmata*. Rīga: Attīstība, 75 lpp.
19. Freiberga, I., Priede, L. (2007) *Bērns mācās izzināt pasauli*. Rīga: Izglītības solī, 177 lpp.
20. Gailuma, S. (2002) Mazbērnu adaptācijas īpatnības pirmsskolas izglītības iestādes rotaļu grupā. *Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē*. Rīga: Izglītības solī, 173 lpp.

21. Golubina, V. (2007) *Pirmskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: Izglītības soļi, 308 lpp.
22. Hansena, K. A., Kaufmane, R. K., Volša, K. B., Koflina, P. A. (1998) *Bērncentrētu grupu veidošana*. Rīga: Sorosa fonds – Latvija, 342 lpp.
23. Jurgena, I. (2002) *Vispārīgā pedagoģija*. Rīga: Izglītības soļi, 139 lpp.
24. Kaņepēja, R., Gaugere, Z. (2012) *Gatavība skolai. Ceļā uz skolu. Bērnu sagatavošana pamatzglītības ieguvei*. Rīga: Zvaigzne ABC, 270 lpp.
25. Kempbels, R. (2004) *Kā mīlēt savu bērnu?* Rīga: AMNIS, 116 lpp.
26. Kempbels, R. (2007) *Kā patiesi mīlēt savu bērnu?* Rīga: AMNIS, 130 lpp.
27. Kājiņa, D., Aunīte, I. (2006) *Kā izprast bērnu?* Rīga: Pētergailis, 101 lpp.
28. Kreišmane, I., Valgere, R., Gulbe, K. (2000) *Ievads psiholoģijā*. Eksperimentālais mācību līdzeklis. Rīga: Pētergailis, 154 lpp.
29. Lieģeniece, D. (1992) *Bērns – pasaulē, pasaule – bērņā*. Rīga: Zvaigzne, 134 lpp.
30. Lika, I. (1998) Pirmskolas vecuma bērnu socializācija. *Pirmskolas izglītība*, Nr. 2., 12.-13., 16.-18.lpp.
31. Magda, (1989) *Zaķis un bruņurupucīte*. *Visskaistākās pasakas*. Rīga: Liesma, 56 lpp.
32. Meikšāne, Dz. (1998) *Psiholoģija mums pašiem*. Rīga: RaKa, 166 lpp.
33. Plaude, A. (2009) *Bērns starp pieaugušajiem*. Rīga: Zvaigzne ABC, 135 lpp.
34. Pļaveniece, M., Škuškovnika, D. (2002) *Sociālā psiholoģija pedagogiem*. Rīga: RaKa, 200 lpp.
35. *Psiholoģijas vārdnīca*. (1999). Sast. autoru kol. Breslava G. redakcijā. Rīga: Mācību grāmata, 157 lpp.
36. Puškarevs, I., Golubeva, A, (1999) *Bērna attīstība*. Lielvārde: Lielvārds, 119 lpp.
37. Romenkova, V. (2008) *Bērns ģimenē un sabiedrībā*. Rīga: Rīgas skolēnu pils BJC, 79 lpp.
38. Stāraste, M. (2011) *Zīļuks*. Rīga: Zvaigzne ABC, 32 lpp.
39. Svence, G. (1999) *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 158 lpp.
40. Špalleka, R. (2002) *Māmiņ, vai tu mani mīli?* Rīga: Aurora, 192 lpp.
41. Špona, A. (2006) *Audzināšanas process teorijā un praksē*. Rīga: RaKa, 211 lpp.
42. Vecgrāve, A. (1996) *Kā man saprast savu bērnu*. Rīga: Zvaigzne ABC, 187 lpp.
43. Vecgrāve, A. (2005) *Ceļvedis pieaugušajiem pa bērņības ceļu*. Rīga: Zvaigzne ABC, 239 lpp.
44. Vīgule, D., (1998) *K.Dēķens par pirmskolas bērnu audzināšanu un attīstību*. Rīga: Vārti, 28 lpp.
45. Zelmenis, V. (2000) *Pedagoģijas pamati*. Rīga: RaKa, 291 lpp.

46. Павлова, Л.Н., Волосова, Е.Б., Пилюгина, Э.Г. (2004) Раннее детство познавательное развитие. Методическое пособие. Москва: Мозаика – Синтез, 152 с.
47. Теплюк, С.Н. (2010) Актуальные проблемы развития воспитания детей от рождения до трех лет. Москва: Мозаика – Синтез, 145 с.
48. Ужегов, Г.Н., (2005) Большая семейная энциклопедия народной медицины от доктора Ужегова. Москва: ОЛМА- ПРЕСС, Образование, 1200 с.
49. Meggitt C. (2006) Child Development: An Illustrated Guide. Heinemann, 181 p. (skatīts 23. 02. 2013.)
50. Belousova, V., Jericjana, A. (2011) *Ieteikumi vecākiem adaptācijas periodā pirmsskolā*, http://www.lip.lv/data/plani/pii/vestis/pirmsskolas_oktobris_2011_pielikums.pdf, (skatīts 22. 03. 2013)
51. Brīvniece, A. (2012) *Pašapkalpošanās prasmes pirmsskolas jaunākajā vecumā*, <http://www.pirmsskola.lv/node/315>, (skatīts 14.05.2013)
52. Damškalne, K. (2012) *Prasmes, kas būtu jāapgūst pirms bērnudārza gaitu uzsākšanas*, <http://www.maminuklubs.lv/pirmsskola/20120827-prasmes-kas-butu-jaapgust-pirms-bernuadarza-gaitu-uzsaksanas/>, (skatīts 11.04.2013)
53. Dominika, *Spēles pašiem mazākajiem*, <http://www.calis.lv/berni/aktivitates/rotalas/speles-pasiem-mazakajiem/>, (skatīts 14.05.2013)
54. Skapste, I. (2010) *Dzejoļi un tautasdziesmas bērniem*, <http://www.mammamunteti.lv/articles/15903/dzejolis-pirms-zupas/>, (skatīts 14.05.2013)
55. Elksne, V., Grigalis, M. (2013) *Re, kur es*, <http://doremi.lv/Music/item/re-kur-es>, (skatīts, 14.05.2013)
56. Enock, K. (2006) *Behaviour change in individuals and organisations*, <http://www.healthknowledge.org.uk/public-health-textbook/organisation-menegment/5a-understanding-itd/transactional-analisis>, (skatīts 23.05.2013)
57. Ezera, D. (2006) *Pasaka sniedz risinājumu*, http://www.psihologu-prakse.lv/pasakas_sieviete.shtml, (skatīts 12.04.2013)
58. Gunta, (2014) *Mamma atkal mājās: Skaitāmpantiņi*, <http://mammamajas.blogspot.com/2014/01/skaitampantini.html>, (skatīts 16.03.2014)
59. Kozlovska, Z. (2009) *Sagatavošanās bērnudārza gaitām*, <http://www.espati.lv/index/view/raksts/Sagatavosanas-bernuadarza-gaitam/id/1158/>, (skatīts 12.04.2013.)

60. Medita (2010) *Dziesmas vārdi*, <http://www.calis.lv/forums/tema/17195066-dziesmas-vardi/> (skatīts 14.05.2013)
61. Olenberg, A. (2005) *Die Sprachentwicklung bei Kindern und Kleinkindern*, <file:///C:/Users/user/Documents/Die%20Sprachentwicklung%20bei%20Kindern%20und%20Kleinkindern%20-%20Anna%20Olenberg%20-%20Google%20gr%C4%81matas.htm>, (skatīts 02.05.2013)
62. Ozoliņa, B. (2012) *Šūpuļdziesmas un ucināmās dziesmiņas*, <http://www.mammamuntetiem.lv/articles/23451/supuldziesmas-un-ucinamas-dziesminas/>, (skatīts 02.05.2013)
63. Pārums, D. (2009) *Skaitāmpanti bērniņa attīstībai*, <http://zurnals.maminuklubs.lv/lat/category/?id=927&arhivs=43>, (skatīts 14.05.2013.)
64. Seskuciene, (2011) *Skaitāmpanti – veids kā pavadīt laiku ar bērnu kamēr ārā plosās negaiss*, <http://www.maminuklubs.lv/mazulis/20120827-skaitampanti-veids-ka-pavadit-laiku-ar-benu-kamer-ara-plosas-negaiss/print/>, (skatīts 16.03.2014)
65. Šerbakova, E. *Vai bērnam vajadzētu apmeklēt bērnudārzu?* <http://maras.lv/lv/der%C4%ABgi-zin%C4%81t/nuzhen-li-malyshu-detskij-sad-482031>, (skatīts 10.05. 2014)
66. Zariņa, K., *Rotaļu grupa, Latviešu bērnu rītiem Vejles skoliņā*, <http://www.lettiskdanskforening.dk/sites/default/files/rotalugrupa.pdf>, (skatīts 14.05.2013.)

Pielikumi

1.pielikums. *Bērna septiņu jomu attīstības raksturojums (Elnebiņa, 1992, 6 – 26.)*

Taustes sajūta: 2 gadi – attīstīta sāpju sajūta. Bērns saprot, ka viņš var sev sagādāt sāpes; 2 ar pus gadi – neskatoties spēj atšķirt priekšmetus ar taustes palīdzību; 3 gadi – atšķir siltu no auksta.

Kustību attīstība: 2 gadi – iet atmuguriski, skrien un skrienot apstājas, kāpj pa pakāpieniem, iet sātiski, rāpo uz ceļiem neatbalstoties uz rokām, sit bumbu ar kāju, lec, ja kāds viņu tur aiz rokām; 2 ar pus gadi – iet jau ar mazāk izplestām kājām; 3 gadi – jau labi iet, lec ar abām kājām.

Locītavu un muskuļu kontrole: 2 gadi – pazīst 10 dažādas ķermeņa daļas, saprot vārdus „nāc iekšā” un „ej ārā”, kad palūdz, var izstiept rokas un kājas; 2 ar pus gadi – pazīst 15 dažādas ķermeņa daļas, var palīst zem galda, māc uz kaut kā uzrāpties un stāvēt, griežas apkārt, ielec, piemēram, papes kastē, stāv blakus kādam vai kaut kam; 3 gadi – pazīst apmēram 20 ķermeņa daļas, ziņa, vai tā ir meitene vai puika, saprot tādus vārdus kā augšā, lejā, uz sāniem, iekšā, uz, pāri, zem.

Roku attīstība: 2 gadi – krusteniski tur krītu un karoti, var uzcelt torni no 6 klucīšiem, prot mest bumbu noteiktā virzienā; 2 ar pus gadi – zīmējot tur roku virs pildspalvas, bet vairumā gadījumu rādītājpirksts ir izstiepts, ņemot priekšmetu prot izstiept pirkstus, ar abām rokām tur lielu bumbu piespiedis pie krūtīm; 3 gadi – prot ieliet ūdeni krūzē, prot uzcelt torni no 8 klucīšiem, tur pildspalvu ar krustenisku satvērienu, zīmē ar visu plaukstu un cieši tur krītu, prot ķert bumbu ar abām rokām.

Redzes attīstība: 2 gadi – prot nolikt lietas tur, kur tām ir jāatrodas, rāda uz lietām, kuras atrodas lielā attālumā, prot pareizi pagriezt attēlu, prot uzcelt torni no 3 – 4 klučiem; 2 ar pus gadi – spēj atšķirt sarkano, dzelteno, zaļo, zilo, melno, balto krāsu, nezina kā tās sauc; 3 gadi – zina vienas krāsa nosaukumu, var atrisināt vienkāršus uzdevumus, piemēram, caurumā ielikt kādu priekšmetu.

Dzirdes attīstība: 2 gadi – pazīst skaņas, kas nāk no citām istabām, bieži atkārto vārdus teikumā, jo sevišķi pieaugušā izrunāta teikuma pēdēji vārdu, zina vismaz 8 – 10 dažādu lietu nosaukumus; 3 gadi – saprot, kad pieaugušais lasa un rāda zīmējumus, patīk pantiņi un dziesmas.

Valodas attīstība: 2 gadi – runā teikumos, kas sastāv no 2 vārdiem, klausās, atdarina; 3 gadi – runā teikumos, izmantojot 3 – 4 vārdus, bērnam jau ir lielāks vārdu krājums.

2.pielikums. *Ucināmās dziesmiņas* (Dominika, skatīts 14.05.2013, Baļčūne, 2009, 14, Seskuciene, skatīts 16.03.2014.)

„Zirneklītis putru vāra”

Zirneklītis putru vāra	<i>Abas rociņas izstieptas uz priekšu, purina.</i>
Pele nesa ūdentiņu	<i>Sit plaukstiņas pret grīdu.</i>
Pele ceļu nezināja	<i>Noplāta rociņas.</i>
Zirneklītis parādīja	<i>Māj abas rociņas uz priekšu</i>
Te taciņa, te taciņa, un te taciņa	<i>Rāda, kur taciņas uz bērna ķermenīša. Pakutina padusītē.</i>

„Tā jā kungi”

Jāju, jāju	<i>Prieku bērnam sagādā ucināšana klēpī.</i>
Kunga zirgu.	<i>Pieaugušais sēž uz krēsla, bērnu paņem klēpī,</i>
Kad tas kritīs,	<i>Viegli ucina, turot stingri aiz rociņām.</i>
Kungs dos citu.	<i>Kustības lēnas, un vārdus „soļiem” atkārti vairākas reizes.</i>
Soļiem, soļiem,	<i>Kustības aizvien paātrina, bet tekstu runā ātrāk</i>
Rikšiem, rikšiem,	<i>Un skaļāk (atkārti vairākas reizes). Pie pēdējā</i>
Aulēkšiem, aulēkšiem!	<i>Vārda „aulēkšiem” bērnu paceļ augšā un apmīlo.</i>

„Zīlīte, žubīte”

Zīlīte, žubīte,	<i>Vicina rokas kā spārnus,</i>
Daudz tavu bērniņu.	<i>Pagrozās viduklī uz abām pusēm.</i>
Divi guļ,	<i>Plaukstas zem vaiga,</i>
Divi kuļ,	<i>Sit ar plaukstām pa ceļiem,</i>
Divi brauc mežā.	<i>Klēpī sēžot, šūpo bērnu.</i>
Divi velk,	<i>Atgāž bērnu guļus uz muguras,</i>
Divi stumj,	<i>Saliec bērnu uz priekšu,</i>
Divi tek pakal.	<i>Izliek bērnu no klēpja uz grīdas.</i>

3.pielikums. *Pirkstiņrotaļas* (Baļčūne, 2009, 2, Pāruma, 2009, skatīts 14.05.2013, Brice, 2010, 48.)

„Cepu, cepu kukulīti”

Cepu, cepu kukulīti,	<i>„Cep” abās plaukstās kukulīti, pārmaiņus mainot</i>
Cepu lielu, lielu,	<i>Vienu un otru plaukstu virspusē.</i>
Cepu maziņu.	<i>Rāda ar rokām lielu, lielu un mazu, mazu.</i>
Veļu, veļu apaļu,	<i>Viļā plaukstiņās.</i>
Šmaukts – krāsniņā,	<i>Saņem visus pirkstus kopā un aši tuvina mutei.</i>
Garu, garu skursteni.	<i>Ceļ abas rokas, cik vien augstu var.</i>
Amm – garšīgs, garšīgs!	<i>Pabraukā vēderiņu riņķveida kustībām.</i>
Apēd, apēd!	<i>Liek pie mutītes, it kā gribētu apēst.</i>

„Šis pirkstiņš...”

Šis pirkstiņš - vectētiņš,	<i>Noliec īkšķi.</i>
Šis - vecmāmiņa,	<i>Noliec rādītājpirkstu.</i>
Šis lielais - tētis,	<i>Noliec vidējo pirkstu.</i>
Šis - māmiņa,	<i>Noliec zeltnesi.</i>
Bet šis, tas maziņais?	<i>Pieliec mazo pirkstiņu.</i>
Tas jau tas labiņais!	<i>Samīļo un sabučo rociņu vai visu bērniņu.</i>

„Vāru, vāru”

Vāru, vāru pelei putru,	<i>Bērna plaukstā ar rādītājpirkstu veic apļveida kustības</i>
Ar astīti pamaisīju,	<i>Viegli masējot</i>
Ar degunu pasmēķēju,	<i>Pieliek bērna rokas viņam pie deguntiņa</i>
Atskrēja runcīt's,	<i>Pieaugušā pirksts „skrien” pa bērna kājiņām</i>
Apēda putru!	<i>Pakutina mazajam vēderiņu</i>

4.pielikums. *Bērnu nomierināmās dziesmiņas* (Freiberga, Priede, 2007, 121, Dziesmas, skatīts, 14.05.2013, Elksne, Grigalis)

„Sasveicināšanās dziesma”

Ir jau visi mūsu bērni sanākuši šeit,

Ir jau visi mūsu bērni, sanākuši šeit.

Plaukstiņāmi taukš, taukš.

Kājuņāmi daugš, daugš.

Labrītiņu tev, tev.

Labrītiņu tev, tev.

Labrītiņu tev, tev.

Labrītiņu tev, tev.

„Pietuities, pietuities”

Pietuities, pietuities, man tā patīk pietuities(2X)

Piedziedājums

Tra – la – la – la – la – la, la – la – la – la – la,

Tra – la – la – la – la – la, la – la – la – la – lā(2X)

(Padejot, palēkāt, pagriezties, plaukšķināt,

pasoloītpasmieties, paglāstīt, apmīļot)

„Re, kur es” (mūz., vārdi A.Ozola.)

1. Actiņas, austiņas, mutīte pierīte,

Es, es, es, re, kur es (2x)

2. Vaidziņi, deguntiņš, pleciņi, vēderiņš,

Es, es, es, re, kur es (2x)

3. Rociņam klipu klap, kājiņām dipu dap,

Es, es, es, re, kur es (2x)

5.pielikums. *Dziesmiņas gulētiešanai* (Medita, 2010, skatīts 14.05.2013, Aspazija, 1977, 5 – 6.)

„Mācāmā dziesmiņa”

Kaķīti, kaķīti iemāci dziesmiņu, iemāci dziesmiņu bērniņam,
 Ņau – ņau – ņau – ņau, ņau – ņau – ņau – ņau man tāda dziesmiņa zināma nav.
 Sunīti, sunīti iemāci dziesmiņu, iemāci dziesmiņu bērniņam.
 Vau – vau – vau – vau, vau – vau – vau – vau man tāda dziesmiņa zināma nav.
 Gotiņa, gotiņa iemāci dziesmiņu, iemāci dziesmiņu bērniņam,
 Mū – mū – mū -mū, mū – mū – mū – mū man tāda dziesmiņa zināma nav.
 Gailīti, gailīti iemāci dziesmiņu, iemāci dziesmiņu bērniņam,
 Ki – ke – ri – gū, ki – ke – ri – gū man tāda dziesmiņa zināma nav.
 Māmiņa, māmiņa iemāci dziesmiņu, iemāci dziesmiņu bērniņam,
 Ai – jai – jai – jā, ai – jai – jai – jā man tāda dziesmiņa zināma jau.

„Pasaciņa” (pieaugušais klusi un lēni dzied, kad bērniem dodas gulēt diendusu)

Mazā, sirmā kumeliņā
 Jāj pa ceļu pasaciņa.
 Ātri, ātri steidzas viņa,
 Rokā zelta pātadziņa.
 Jāj un jā, un neapstājas,
 Zemes virsū nav tai mājas.
 Līdz ko jaukie sapņi beidzas,
 Viņai projām jāaizsteidzas.
 Ilgi, šķiet man, projām biju;
 Nu es atkal ieraudzīju:
 Mazā, sirmā kumeliņā
 Jāj pa ceļu pasaciņa.
 Sidraboti pakaviņi,
 Zili puķu iemauktiņi;
 Pavadā kā pērles sienas
 Senās, mīlās bērnu dienas.
 Jāj un jā, un neapstājas,
 Zemes virsū nav tai mājas.

6.pielikums. *Dzejoliši, skaitāmpantiņi* (Baha, 2008, 82, Gunta, 2014, skatīts 16.03.2014.)

Skaitāmpantiņi

Saku, saku, pasaku	<i>Sit plaukstas.</i>
Kaķis ēda asaku	<i>3 reizes pietupās.</i>
Suns uz aku skrēja	<i>Imitē skriešanu.</i>
Aita skaļi blēja	<i>Piesit rokas pie sāniem.</i>
1, 2, 3 – un tu esi brīvs!	<i>Rāda ar rādītājpirkstu uz rotaļas dalībniekiem.</i>

Pī, pī pipari	<i>Pietupās un ar rokām</i>
Pabira pagultē.	<i>rāda, kā pipari birst.</i>
Pieskrēja pelīte,	<i>Paskrien uz vietas.</i>
Paoda piparu,	<i>Paož.</i>
Pārkoda piparu,	<i>Pārkož.</i>
Pē!	<i>Atmet ar roku.</i>

"Divi gaiļi, dziedātāji"

Divi gaiļi dziedātāji,	<i>Visi pirksti pa grīdu vai galdu</i>
Knābā graudus vakarā,	<i>„knābā” graudus.</i>
Lielus graudus,	<i>Rāda lielus graudus,</i>
Mazus graudus,	<i>Rāda mazus graudus ar rokām.</i>
Visus graudus vēderā!	<i>Apļveida kustībām glauda vēderu.</i>

7.pielikums. *Dzejoļi dažādu bērnu darbību pavadīšanai* (Brīvniece, 2012, skatīts 14.05.2013, Skapste, 2010, skatīts 14.05.2013, Zariņa, skatīts 14.05.2013.)

Ģērbšanās laikā

Labā kāja ielien alā,
Izlien laukā otrā galā.
Kreisā kāja ielien alā,
Izlien laukā otrā galā.
Tagad galva ielien alā,
Izlien laukā otrā galā.
Kājas galvai uzsauc-čau!

Tu tik ātri galā jau?

Mazgāšanās laikā

Ūdentiņš, ūdentiņš, rokas tīri mazgā viņš!
Rokas tīri mazgā viņš – mūsu tīrais ūdentiņš!
Piles augšup, piles lejup, ūdentiņš mums apkārt dejo!
Ūdentiņš mums apkārt dejo, piles augšup, piles lejup!
Dvielīt's pūkains slauka ātri,
Re, kāds tagad esmu kārtīgs!

Iešana pie galda

Karote skaita zupu tieši tik daudz,
lai nebūtu kauns par vēderā iekāpušajiem cepumiem.
Karote skaita zupu, kurai vietas
pie cepumiem nav, bet ir vajadzība saspiesties,
lai mammai prieks.

Un citreiz, lai neticētu cepumu saldajiem solījumiem pirms zupas (putras).

Mantu vilciens. Grupā var braukt vilcienā, kad **jākārto mantas**. Iebraucot katrā stūrī un visu savedot kārtībā, vai doties uz apli, lai kaut ko kopīgu padarītu. Var doties braucienā, **kad grupā kļūst par skaļu**.

Vilcieniņš Čuk – čuk – čuk – čuk – čuk – čuk vilciens pūš un elš.

Čuk – čuk – čuk – čuk – čuk – čuk tālu vedīs ceļš.

Čuk – čuk – čuk – čuk – čuk – čuk līdzī nēmiem mūs.

Čuk – čuk – čuk – čuk – čuk – čuk, tad jau labi būs.

8.pielikums. *Pasakas bērnu labvēlīgas adaptācijas sekmēšanai* (Stāraste, 2011, 15, Magda, 1989, 47. – 55.)

Zīlūks pie kameses

Pļavas tīteņos Zīlūks satika kameni. „Ko tu tāds sapīcis?” san kamene.

Zīlūks rāda arī kamenei savu cauro cepuri. Kamene to apskata, galviņu vērīgi grozīdama. „Aizlīmēsim caurumu ar vasku,” viņa saka, „es vēl aizlaidīšos pie divām rudens puķēm. Bet tu tikmēr samīci muldīnā vasku!” Kamene steidzīgi aizlaižas, bet Zīlūks sāk mīcīt. Viņš mīca un skatās apkārt.

Kamenei te daudz garu krūku, kas medaini smaržo, un tāds pavisam dīvains, dzeltens maisiņš. Kas gan varētu būt tajā maisiņš? Mazliet jāpaskatās!

Zīlūks pamet mīcīšanu un rausa vaļā maisiņa saiṭīti. Bet tiklīdz saiṭīte vaļā, no maisiņa sprūk vaļā vesels mākulis dzeltenu ziedputekšņu. Nu viss gaiss ziedputekšņu pilns. Tie sēžas Zīlūkam uz galvas, lien acīs un piepilda degunu. Šķaudīdams Zīlūks uzgrūžas vislielākajai krūkai. Tā gāzdamās uzkrīt citām un apgāž arī tās. Bet tas vēl nav viss: no visām krūkām līst ārā medus un tā pielīmē Zīlūku, ka tam ilgi jācīnās, kamēr izķepurojās ārā no lipīgā salduma. Nu Zīlūks gan saprot, ka nav vairs labi, - atlidos kamene, ieraudzīs izbārstītos ziedputekšņus un izlieto medus dīķi... Zīlūks paķer cepuri un metas prom, cik ātri, vien varēdams.

Zaķis un bruņurupucīte

Zaķis, liels viltnieks būdams, noskatījās, cik lēni tipina bruņurupucīte, piecilpoja pie viņas un sacīja: - Klausies, dārgumiņ, - vai negribi pārī ar mani skrieties lielajās skriešanās sacīkstēs, kuras visi tā gaida? Redzēsi, mums kopā ātri ies! Bruņurupucīte nodomāja, ka jau iepriekš ir zaudējusi, taču bija ar mieru sacensties. Viens, divi, trīs – un abi uzsāka skrējienu: zaķis kā bulta, bruņurupucīte lēnītiņām un sīkiem solīšiem. Zaķis bija stipri aizsteidzies bruņurupucītei priekšā, tāpēc nodomāja, ka derētu pagrauzt svaigos burkāniņus, kas trāpījās ceļā.

Pēc tam saldajā ēdienā viņš nobaudīja lauku puķes un pēc ēšanas iedomāja: uzdāvāšu sev diendusīņu, mana nabaga bruņurupucīte čāpo kaut kur tālu aizmugurē, tik un tā būšu pirmais. Bruņurupucīte lēnītēm tipināja, ne mirkli neapstādamās. Zaķis, krietni nosnaudies, atsāka skrējienu. „Tagad tikai pēc balvas!” viņš bija pārliecināts, ka viņu gaida droša uzvara, bet... drīz zaķis attapa, ka maldījies, jo bruņurupucīte lēniem nenogurdinošiem solīšiem pirmā bija sasniegusi mērķi, tādējādi izcīnīdama sacīkšu balvu. Tas lika iedomīgajam un vieglprātīgajam zaķim saprast, cik lieliska un laba īpašība ir uzcītība.

9.pielikums *Rotaļas* (Baturina, Sorokina, 1970, 78, Barancēviča, 1998, 19.)

„Garausis zaķītis mazgājas”

Vienu no rotaļas dalībniekiem izraugās par „zaķīti”. Visi pārējie bērni sastājas aplī. Zaķītis ieņem vietu apla vidū. Bērni, kas sastājušies aplī, kopā ar audzinātāju skandē:

Mazais zaķēns mazgājas, laikam ciemos pošas tas.

Deguntiņu nomazgā, rūpīgi to noslauka.

Mazliet paberž ļipiņu, palaiza sev ķepiņu,

Tīras mazgā garās ausis, noslauka tās sausi, sausi.

Zaķītis atbilstoši tekstam izdara dažādas kustības – mazgā deguntiņu, ļipiņu, ausis un noslauka tos. Pēc tam viņš lec ar abām kājām (iet ciemos) pie kāda no aplī stāvošajiem bērniem. Tas stājas zaķīša vietā, un rotaļa atkal sākas no jauna.

Igauņu bērnu rotaļa

1. Dārzā staigā Kasperīņš,

Kasperīņš kā āboliņš,

tipu tapu Kasperīņš,

Kasperīņš kā āboliņš.

2. Ripo, ripo, ābolīt,

Cauri zaru zariņiem,

Ripo, ripo, ābolīt,

Paslēpies aiz krūmiņiem

Bērni, rokās sadevušies, virzās pa dejas ceļu. Vidū stāvētājs – Ābolītis – iet pretējā virzienā. Sākoties 2. pantam, bērni paceļ sadotās rokas. Ābolītis virzās līklocī caur vārtiņiem, dziesmas beigās notupstas kādam aiz muguras. Šis bērns nāk vidū, nosauc citu augli vai dārzeni, rotaļa turpinās

10. pielikums *Anketa vecākiem*

1. Kāda bija Jūsu motivācija bērnam uzsākot PII gaitas?
 - Vēlme saglabāt darbavietu
 - PII bērnu labāk sagatavos sākumskolai
 - Bērns pats gribēja
 - Bērnam iespēja kontaktēties ar vienaudžiem
 - Citi varianti
2. Vai pirms uzsākt vest bērnu uz PII, gatavojāt bērnu jaunajām pārmaiņām?
 - Ievērojām PII dienas ritu (gulētiešanas laiku, ēšanas laiku)
 - Iepazināmies ar grupas skolotājām, skolotāja palīgu, grupas telpām
 - Bērnu radinājām palikt pie citiem (vecvecākiem, draugiem, radiem)
 - Cits variants
3. Vai Jūsu bērnam ir kāds īpašs veids kā viņš nomierinās?
 - Bērnam ir mīļmantiņa, ar kuru nomierinās
 - Bērns nomierinās, kad paņem klēpī un apmīļo
 - Bērnam ir māneklītis, kas palīdz nomierināties
 - Bērnu nomierina dziedāšana
 - Cits variants
4. Kādas ir Jūsu bērna pašapkalpošanās prasmes (personīgās higiēnas prasmes, ēšanas prasmes u. c.)?
 - Bērns apguvis pašapkalpošanās prasmes.
 - Bērns daļēji, apguvis pašapkalpošanās prasmes.
 - Bērns pašapkalpošanās prasmes veic ar pieaugušā palīdzību.
 - Cits variants.....
5. Kā Jūsu bērns, parasti no Jums atvadās, šķirās?
 - Ar kliegšanu
 - Ar asarām acīs
 - Mierīgi
 - Ķeroties pie jums
 - Cits variants.....
6. Vai esiet informēti, par adaptācijas procesu, kuru bērns iziet uzsākot PII gaitas?
 - Jā, piedzīvojām, to ar iepriekšējo bērnu
 - Jā esam par to interesējušies, lasījuši
 - Jā stāstīja draugi, radi
 - Nē, neesam informēti
 - Cits variants.....

Paldies par atsaucību!